

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ “แนวทางการพัฒนาการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
ที่สมสมัย จังหวัดน่าน”

สัญญาเลขที่ RDG๔๖No๐๑๗

ทีมวิจัย

พระปลัดสมคิด	อิสริมโม	หัวหน้าโครงการ
พระใบฎีกากุ๊เกียรติ	จิตเมธิ	นักวิจัยหลัก
พระสมุห์ไสว	พุทธสโร	นักวิจัยหลัก
พระนพรัตน์	จิตมโม	นักวิจัยร่วม
พระคงศิลป์	ภททราวุธ	นักวิจัยร่วม
พระสมุห์สมคิด	สมปญโญ	นักวิจัยร่วม
พระศรีลย์	สิริจันท	นักวิจัยร่วม
พระมหาประดิษฐ์	สุเมธ	นักวิจัยร่วม
เจ้าอธิการประหยัด		นักวิจัยร่วม
เจ้าอธิการกองธรรม		นักวิจัยร่วม
พระครูพรหมวิโรจสุนทร		นักวิจัยร่วม
พระครูสุจินนันทธรรม		นักวิจัยร่วม

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

มิถุนายน ๒๕๔๘

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ “แนวทางการพัฒนาการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
ที่สมสมัย จังหวัดน่าน”

สัญญาเลขที่ RDG๔๖No๐๑๗

ทีมวิจัย

พระปลัดสมคิด	อิสธรรมโม	หัวหน้าโครงการ
พระใบฎีกากัญเกียรติ	จิตเมธี	นักวิจัยหลัก
พระสมุห์ไสว	พุทธสโร	นักวิจัยหลัก
พระนพรัตน์	จิตธมโม	นักวิจัยร่วม
พระคงศิลป์	ภททราวุธ	นักวิจัยร่วม
พระสมุห์สมคิด	สมปญโญ	นักวิจัยร่วม
พระศรีลัย	สิริจนโท	นักวิจัยร่วม
พระมหาประดิษฐ์	สุเมธ	นักวิจัยร่วม
เจ้าอธิการประหยัด		นักวิจัยร่วม
เจ้าอธิการกองธรรม		นักวิจัยร่วม
พระครูพรหมวีรสุนทร		นักวิจัยร่วม
พระครูสุจินนันทธรรม		นักวิจัยร่วม

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

มิถุนายน ๒๕๔๘

คำนำ

โครงการบรรพชาและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อนได้เริ่มจัดมาเป็นเวลาเกือบยี่สิบปีทั่วประเทศ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยทั่วไปมักจะมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการฝึกอบรมจริยธรรมให้แก่เยาวชน ให้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการฝึกอบรมคน สามารถนำคำสอนของพระพุทธเจ้าไปพัฒนาให้ตนเป็นคนดี

จังหวัดน่าน เป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้เริ่มการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมาสิบกว่าปีแล้ว การดำเนินการดังกล่าวส่งผลดีหลายประการต่อทั้งศาสนาและสถาบันสงฆ์ ต่อเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมและต่อสังคมโดยตรง เช่น เปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กที่ด้อยโอกาส แบ่งเบาภาระด้านการศึกษแก่ครอบครัว ลดปัญหาทางสังคมที่จะเกิดขึ้นกับเยาวชน เช่น การมั่วสุม ทะเลาะวิวาท เสพยาเสพติด ส่งเสริมให้เยาวชนได้สนใจในหลักธรรมะ และเข้าใจจักรวาลของสงฆ์ เป็นการสร้างศาสนทายาทที่สำคัญของพระศาสนา อย่างไรก็ตาม การดำเนินการส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากสังคมเท่าที่ควร โดยถือว่าเป็นหน้าที่ของสถาบันสงฆ์ จึงปล่อยให้ไปตามยถากรรม ตามมีตามเกิด คุณภาพที่น่าจะดีกว่านี้ก็ยังไม่เพียงพอ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสังคมยังไม่เข้าใจคุณค่าและกระบวนการดำเนินงานอย่างแท้จริงก็เป็นได้

จากสถานการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้น ทำให้สภาพสังคมสงฆ์น่านซึ่งเป็นเครือข่ายพระสงฆ์ระดับจังหวัดเห็นความจำเป็นและความสำคัญของคุณค่าการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่น่าจะมีการประสานเชื่อมกันทุกๆ ฝ่ายในชุมชน จึงได้จัดให้มีการประชุมเพื่อพูดคุยและได้ตกลงกันว่า จะร่วมกันเรียนรู้ศึกษาและพัฒนาการดำเนินงาน โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของจังหวัดน่าน โดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และการปรับปรุงพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพต่อไป จึงเป็นที่มาของโครงการ “แนวทางการพัฒนาการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่สมสมัย จังหวัดน่าน” ในครั้งนี้

ทีมวิจัยโครงการฯ

มีนาคม ๒๕๕๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๑	ความเป็นมาและความสำคัญ
บทที่ ๒	เอกสารที่เกี่ยวข้อง
บทที่ ๓	องค์ความรู้และการพัฒนาคุณภาพการบรรพชา
บทที่ ๔	ผลการศึกษา
บทที่ ๕	สรุปและวิเคราะห์ผล
ภาคผนวก	
เอกสารอ้างอิง	

บทที่ ๑

ความเป็นมาและความสำคัญ

โครงการบรรพชาและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน ได้เริ่มจัดมาเป็นเวลาเกือบ ๒๐ ปี จัดตามวัดต่างๆ เริ่มตั้งแต่วัดตโปทาราม จังหวัดระนอง ร่วมกับพุทธสมาคม ต่อมาวัดเบญจมบพิตร ได้นำเอารูปแบบการบรรพชาภาคฤดูร้อนมาจัดที่วัดเบญจมบพิตร ปรากฏว่า ได้ผลดีจึงมีผู้นิยมจัดกันอย่างแพร่หลายออกไปในวัดต่างๆ ทั่วประเทศทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพราะทำให้เด็กและเยาวชนหันหน้ามาสนใจพุทธศาสนาและห่างไกลยาเสพติด โดยทั่วไปนั้น การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน มักจะมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการฝึกอบรมจริยธรรมให้แก่เยาวชนให้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการฝึกอบรมตน สามารถนำคำสอนของพระพุทธเจ้าไปพัฒนา ให้ตนเองเป็นคนดี

จังหวัดน่านเป็นจังหวัดหนึ่งได้เริ่มการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมา ๑๐ กว่าปี การดำเนินการดังกล่าวส่งผลดีหลายประการทั้งต่อศาสนาและสถาบันสงฆ์ ต่อเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมและต่อสังคมโดยตรงเช่น

- เป็นการช่วยเหลือเด็กที่ด้อยโอกาส ได้มีโอกาสทางการศึกษา เนื่องจากเยาวชนชายที่เข้ามาบรรพชาส่วนมากเป็นคนเป็ลูกหลานคนจน เมื่อบรรพชาแล้วส่วนมากมีจุดประสงค์อยากเรียนต่อ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นศาสนาพยายาทที่สำคัญของพระศาสนา บางส่วนเมื่อสำเร็จจากการศึกษาลาสิกขาออกไปก็เป็นคนดีคืนสู่สังคมทำประโยชน์ให้เมื่องน่านมากมาย

- เนื่องจากเยาวชนที่เข้ามาบรรพชาส่วนใหญ่เป็นลูกหลานคนจน การเข้ามาบรรพชาส่งผลดีต่อครอบครัว ในด้านการแบ่งเบาภาระของครอบครัว โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจได้ระดับหนึ่ง

- เป็นการลดปัญหาสังคมที่จะเกิดขึ้นกับเยาวชนในช่วงเปิดภาคเรียน โดยปกติแล้วช่วงนี้จะเป็นช่วงปัญหาต่าง ๆระบาดในกลุ่มเยาวชนมาก เช่น อุบัติเหตุ การทะเลาะวิวาท การมั่วสุมยาเสพติด เป็นต้น เนื่องจากเยาวชนมีเวลาว่างมากและห่างไกลจากผู้ปกครอง ครู-อาจารย์ การเข้ามาบรรพชาทำให้ลดปัญหาดังกล่าวได้ แม้บางโรงเรียนสามัญศึกษาายังต้องจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการส่งเสริมให้เยาวชนได้สนใจในหนักรรรมะ และเข้าใจกิจวัตรของพระสงฆ์

แม้ว่าการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่จะมีคุณค่าดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ก็ยังมีปัญหาอุปสรรคที่เป็นข้อพิจารณา อีกหลายประการ เช่น การดำเนินการส่วนใหญ่โดยเฉพาะจังหวัดน่าน การมีส่วนร่วมหรือให้การสนับสนุนจากสังคมยังมีไม่มากเท่าที่ควร โดยถือว่าการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นเรื่องของคณะสงฆ์ ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นไปตามยถากรรม ตามมีตามเกิด คุณภาพที่น่าจะดีกว่านี้ก็ยังไม่พึงพอใจ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสังคมยังไม่เข้าใจคุณค่าและกระบวนการดำเนินงานอย่างแท้จริงก็เป็นได้

การจัดกระบวนการอบรมศีลธรรมจริยธรรมยังคง เป็นแบบเดิม คือจะมีเฉพาะพระสงฆ์เท่านั้นที่ให้การอบรมเยาวชนเหล่านั้น ใช้หลักธรรมคำสอนบ้าง ปฏิบัติบ้าง บางพื้นที่มีกำลังที่จะอบรมให้ครบตามกระบวนการก็ดำเนินไปอย่างได้ผลใช้เวลาในการอบรมไม่น้อยกว่า ๑๐ วัน โดยมีภาคอื่น ๆ นอกเหนือจากคณะสงฆ์เอง

นอกจากนั้นการดำเนินงานยังมีลักษณะต่างคนต่างทำ การมีส่วนร่วมของชุมชนยังมีน้อย การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้ร่วม รวมทั้งการปรับปรุงรูปแบบและเนื้อหาการดำเนินงานให้สอดคล้องกับยุคสมัยก็ยังเป็นข้อจำกัด ของผู้รับผิดชอบดำเนินการจึงทำให้ขาดการประมวลความรู้ในการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนผนวกกับเยาวชนที่เข้ามาบวชเพิ่มมากขึ้นในแต่ละปีโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้น ๒๐-๓๐ % เฉพาะปี ๒๕๔๕ จำนวนเณรที่บวชเพิ่มขึ้น

เป็น ๗๐ % จากการบวชนิรโรคฤๅณของจังหวัดน่านรับสมัครณจำนวน ๕๐ รูป มีผู้สมัครทั้ง หมด ๙๐ รูป เนื่องจากพ่อแม่ของเยาวชนส่วนใหญ่ยากจนจึงไม่สามารถส่งลูกเข้าเรียนในระบบโรงเรียนได้ จึงทำให้เป็นปัญหาอย่างหนึ่งที่คณะสงฆ์ต้องรับผิดชอบทั้งหมดจากปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีการประสานความสัมพันธ์กิจกรรมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ขึ้นเพื่อช่วยพัฒนาคนในลักษณะการมีส่วนร่วม ริเริ่มสร้างสรรค์ประสานงาน ช่วยเหลือส่งเสริม สนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายในการพัฒนาเยาวชนอย่างบูรณาการ ซึ่งนับว่าเป็นหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาเยาวชนในทุก ๆ ด้านเยาวชนในจังหวัดน่านควรมีโอกาส ได้รับการฝึกฝนแนวทางของพระพุทธศาสนาตามสมควรแก่วัยเพื่อให้เยาวชนได้รับการ พัฒนาการทางด้านจิตใจให้มีความประพฤติที่ดีงามโดยยึดบทพุทธคุณที่ว่า วิชชา จรณะ "สัณบັນโน ความรู้คู่คุณธรรม" เพื่อสร้างเยาวชนให้เป็นคนเก่งคนดีและมีความสุขสู่สังคมการ พัฒนาเยาวชนจะสามารถกล่อมเกล่าและขัดเกล่าอุปนิสัยของเด็กและเยาวชนไม่ให้ไปก่อปัญหาทางสังคมอาชญากรรมและปัญหายาเสพติด ได้ต่อไปสู่สภามัคคีสงฆ์น่าน ซึ่งเป็นเครือข่ายพระสงฆ์ระดับจังหวัด เห็นความจำเป็นและความสำคัญของคุณค่าการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่น่าจะมีการประสานเชื่อมกันทุก ๆ ฝ่ายในชุมชนจึงได้จัดให้มีการประชุมเพื่อพูดคุย และได้ตกลงกันว่า จะร่วมกันเรียนรู้ศึกษาและพัฒนาการดำเนินงาน โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของจังหวัดน่านโดยให้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และการปรับปรุงพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

โจทย์วิจัย

องค์ความรู้และการพัฒนาการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนคืออะไรและควรเป็นอย่างไร ?

คำถามย่อย

๑. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมีคุณค่าต่อชีวิตและสังคมอย่างไร
๒. กลุ่มเป้าหมายของผู้บวชเป็นคนกลุ่มใด มีคุณลักษณะอย่างไรและมีปัจจัยเงื่อนไขอะไรที่สนับสนุนการบวช ?
๓. กระบวนการและกิจกรรมในการบวช การบวชเป็นอย่างไร มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร ? จะมีแนวทางในการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่สมสมัยได้อย่างไร ?
๔. จะมีแนวทางพัฒนาการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนได้อย่างไร ?

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาคุณภาพการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่มีต่อชีวิตและสังคม
๒. เพื่อศึกษากลุ่มเป้าหมายและคุณลักษณะกลุ่มเป้าหมายต่อปัจจัยเงื่อนไขในการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
๓. เพื่อศึกษากระบวนการและกิจกรรมรวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการบรรพชาภาคฤดูร้อน
๔. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่สมสมัยผลที่เกิดขึ้นจากการทำงาน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกันของคณะสงฆ์ที่ดำเนินงานเรื่องนี้อยู่ เพื่อใช้กระบวนการวิจัยปรับปรุงพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๑. **พื้นที่ในการวิจัย** การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดพื้นที่สำหรับการดำเนินการไว้ ๑๒ แห่ง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้มีการดำเนินงานบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมาก่อน และจะมีการดำเนินงานในปีนี้ได้แก่

- ๑) วัดมิ่งเมือง ต.ในเวียง อ.เมือง จ.น่าน
- ๒) วัดดอนมงคล ต.ดู่พงษ์ อ.สันติสุข จ.น่าน
- ๓) วัดน้ำไคร้ ต.ศรีภูมิ อ.ท่าวังผา จ.น่าน
- ๔) วัดนิโคลธาราม ต.ป่าคา อ.ท่าวังผา จ.น่าน
- ๕) วัดศรีบุญเรือง ต.เชียงกลาง อ.เชียงกลาง จ.น่าน
- ๖) วัดราษฎร์บำรุง ต.อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน
- ๗) วัดปรางค์ ต.ปัว อ.ปัว จ.น่าน
- ๘) วัดบ่อหลวง ต.บ่อหลวง อ.บ่อเกลือ จ.น่าน
- ๙) วัดพรม ต.บ่อว่า อ.แม่จริม จ.น่าน
- ๑๐) วัดนาราบ ต.น่าน้อย อ.น่าน้อย จ.น่าน
- ๑๑) วัดเมืองราม ต.นาเหลียง อ.เวียงสา จ.น่าน
- ๑๒) วัดฟ้าสวรรค์ ต.สวด อ.บ้านหลวง จ.น่าน

๒. แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

๑) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เช่น เอกสารโครงการ เอกสารสรุปผลการดำเนินงาน เอกสารประกอบการฝึกอบรมสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นต้น

๒) ผู้รับผิดชอบและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ได้แก่ ผู้รับผิดชอบโครงการ เจ้าอาวาส พระพี่เลี้ยง เจ้าคณะพระสังฆาธิการที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

๓) ผู้ที่เคยผ่านการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ทั้งที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์

๔) ผู้เกี่ยวข้องกับผู้ที่เคยผ่านการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เช่น ผู้ปกครอง ครู-อาจารย์ เจ้าอาวาส เจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้นำและชาวบ้านในชุมชน รุ่นพี่ที่เคยบวชเณรมาก่อน เป็นต้น ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ประโยชน์เชิงความรู้

- ๑.๑ คุณค่าการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนต่อชีวิตและสังคม
- ๑.๒ กลุ่มเป้าหมาย
- ๑.๓ รูปแบบกิจกรรมและกระบวนการ
- ๑.๔ แนวทางการพัฒนากระบวนการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่สมสมัย

๒. ประโยชน์เชิงพัฒนา

- ๒.๑ พระนักพัฒนาและผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการเกิดการเรียนรู้
- ๒.๒ พัฒนาการมีส่วนร่วมของสังคมต่อการบรรพชาเพิ่มมากขึ้น
- ๒.๓ เป็นทางเลือกของการพัฒนาเยาวชนในภาคฤดูร้อน
- ๓.๔ รูปแบบและกระบวนการ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนได้รับการปรับปรุงให้สมสมัย

๓. ประโยชน์เชิงผลิต

๓.๑ ได้คู่มือการบรรพชา

๓.๒ ได้สื่อการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน (VDO , VCD)

ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑. คุณค่าต่อสังคมของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เช่น การมีส่วนร่วมในการลดและแก้ปัญหาสังคม การพัฒนาคุณภาพเยาวชน เป็นต้น

๒. รูปแบบและวิธีการดำเนินงานของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เช่น เนื้อหาและวิธีการฝึกอบรม ปัญหาอุปสรรคและการแก้ปัญหาการดำเนินงาน เป็นต้น

๓. ทูทางเศรษฐกิจ ทูทางสังคม และวิธีการระดมทุนที่นำมาใช้ในการดำเนินการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

๔. การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดของการดำเนินการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

๕. รูปแบบวิธีการของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ที่สมสมัยกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน

การประเมินผล

การประเมินแบบมีส่วนร่วม โดยประเมินจากแบบสอบถาม กิจกรรม พฤติกรรม กระบวนการ ความเข้าใจของหน่วยงานที่รับผิดชอบ เนื้อหาองค์ความรู้ เทคนิคการนำเสนอ การมีส่วนร่วม โดยการประเมินเริ่มขึ้นก่อนการทำกิจกรรมเพื่อให้รู้ว่าหน่วยงานนั้น ๆ บุคลากรมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างไร และการนำทฤษฎีกิจกรรมของแต่ละปีในแต่ละหน่วยเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำมาปรับปรุงให้สมสมัยก่อนดำเนินกิจกรรม

ลักษณะของผลงาน

- เป็นเอกสาร นำเสนอ มีภาพประกอบ
- รูปแบบนำเสนอ powerpoint

ระยะเวลาศึกษา ๑๐ เดือน ระหว่างเดือน ธันวาคม ๒๕๔๕ – กันยายน ๒๕๔๖

รูปแบบการอ้างอิง

รูปแบบการศึกษาในครั้งนี้ เนื้อหาอ้างอิงจากเอกสารกิจกรรมของแต่ละหน่วย การสัมภาษณ์ พูดคุย การวิเคราะห์ข้อมูล เนื้อหาที่ได้จากอินเทอร์เน็ตจะระบุ website or webpage ที่มาของข้อมูลนั้น ๆ และเอกสารการเก็บรวบรวมข้อมูลของกรมการศาสนา

ที่มาของภาพถ่าย แผนภูมิ จะระบุไว้ด้านล่างของภาพถ่ายและ แผนภูมิ

นิยามศัพท์เฉพาะ

๑. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน หมายถึง กระบวนการฝึกฝนอบรมเยาวชนชายในช่วงปิดเรียนภาคฤดูร้อน ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องบรรพชาเป็นสามเณร ร่วมกิจกรรมตามที่วัดหรือผู้รับผิดชอบดำเนินการจัดขึ้น

๒. คุณค่าของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน หมายถึง ประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินงานบรรพชาสามเณรภาคฤดูทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งต่อกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ การฝึกฝนพัฒนาตน ฯลฯ ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ การลดหรือแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง ฯลฯ และสังคมโดยรวม ได้แก่ การลดและป้องกันปัญหาเยาวชน การสร้างเยาวชนที่มีคุณภาพออกสู่สังคม ฯลฯ

๓. รูปแบบและวิธีการดำเนินงาน หมายถึง การดำเนินงานตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด รวมไปถึงเนื้อหา หลักสูตร วิธีการดำเนินงาน ของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

๔. การบวชเป็นโอกาส คือ ช่องให้บำเพ็ญกุศลอย่างสูง เพื่อบรรลุถึงความบริสุทธิ์ ความสุข ความสงบอย่างประณีต เมื่อยังไม่ได้บวชไม่มีโอกาส คือ ช่องที่จะประพฤติกุศลเช่นนั้นได้ เพราะยังพัวพันอยู่กับบ้านเรือน ผู้ประสคบุญกุศลที่สูงขึ้นจึงได้ออกจากบ้านเรือน ทำตนเป็นอนาคาริกะ และว่า ผู้ไม่มีเรือน ประพฤติเป็นผู้มักน้อย สันโดษ กินอยู่ นุ่งห่มอย่างง่าย กล่าวสั้น ๆ ว่า บวช นั่นเอง พระโสภณคณาภรณ์ (เจริญ สุวฑฺฒโน, ๒๕๔๕:๔๕)

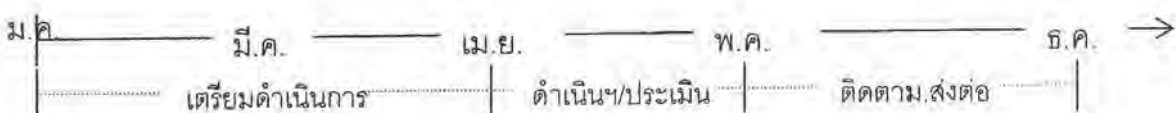
๕. “ การบวชทำให้ผู้บวชได้ศึกษาเล่าเรียน และปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เพื่อเป็นศาสนทายาทสืบต่อพระพุทธศาสนา เป็นผู้ที่จะปฏิบัติหน้าที่เป็นศาสนบุคคล ที่พึงปฏิบัติและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม” พระวิสุทธาธิปดี (๒๕๒๕:๖)

๖. “การบวช เป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ผู้บวชจะได้เข้าศึกษาพระธรรมวินัย เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ผู้บวชสามารถออกจากทุกข์ทั้งปวงได้ ทุกชีวิตในที่นับถือพระพุทธศาสนา จึงรู้เท่าใจว่า บวชเป็นความดี” พระครูสาครสังวรกิจ (๒๕๒๕:๑๗)

๗. สามเณรคือ ผู้ดำรงเพศอย่างภิกษุแต่สมทานศีล ๑๐ (ข้าเลื่อง ภูมิจันทร พร้อมคณะ:๒๕๒๕)

“มรवासเป็นที่คับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี ส่วนการบรรพชาเป็นโอกาสสว่าง ผู้อยู่ครองเรือน จะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ด้วยดีเหมือนสังข์ที่ขัดแล้วย้อมไม่ได้ เราพึงปลงผมและหนวด ครองผ้าย้อมผาดออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีประโยชน์เกี่ยวข้องด้วยเรือนเกิด”

แผนภูมิที่ ๑.๑ ระยะเวลากระบวนการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

บทที่ ๒

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิธีการบรรพชาสามเณร จากเอกสารอ้างอิงอื่น ๆ การสัมภาษณ์ผู้ที่ผ่านการจัดการบรรพชาสามเณรในจังหวัดน่าน และการศึกษาจากอินเทอร์เน็ต ซึ่งได้ศึกษาจาก(www.mcu.ac.th) ซึ่งสะท้อนให้เห็นการบรรพชาที่ใช้กระบวนการ การนิยามศัพท์ ภาคีร่วมดำเนินกิจกรรมบรรพชาสามเณรที่หน่วยอบรมบรรพชาสามเณรจังหวัดน่านจัดขึ้น เช่น ภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาคประชาชน ภาควิชาการ ภาคสื่อสาร เป็นต้น

ตามประเพณีไทย เมื่อเด็กชายในครอบครัวใดมีอายุสมควรจะเข้ารับการศึกษาล่าเรียนได้ บิดามารดาหรือผู้ปกครองก็จะนำไปฝากพระที่วัดให้บรรพชาเป็นสามเณร อยู่ปฏิบัติรับใช้พระภิกษุ ศึกษาเล่าเรียนหนังสือ และพระธรรมวินัย เพื่อเตรียมตัวอุปสมบทเป็นพระภิกษุต่อไปเมื่ออายุครบบวช ปัจจุบันประเพณีนี้ก็ยังมีอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย บางที่จะนิยมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็น “บวชลูกแก้ว” ซึ่งทางจังหวัดน่านก็ยังใช้กันอยู่แต่ไม่มากนัก เพราะเห็นว่าการให้กุลบุตรบรรพชาเป็นสามเณรยังเป็นวิธีการที่ช่วยให้เยาวชนได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามหลักธรรมพื้นฐานเบื้องต้นแห่งพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง เป็นการปูทางที่จะเข้าถึงพระพุทธศาสนา สามเณรเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศชาติต่อไป จึงได้เกิดความนิยมนำเด็กชายวัยรุ่นมาเข้ารับการบรรพชาเป็นสามเณรเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มเป็นหมู่เป็นคณะในระหว่างปิดภาคเรียนฤดูร้อนหรือเวลาว่างจากการศึกษาเล่าเรียน บางแห่งทางโรงเรียนดำเนินการจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเอง การให้บรรพชาแก่กุลบุตรแบบนี้เรียกกันว่า การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

วัตถุประสงค์ของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่จัดกันทุกวันนี้ คือ

๑. เพื่อนำเยาวชนของชาติให้เข้าใกล้ชิดพระพุทธศาสนา
๒. เพื่อปลูกฝังศีลธรรมให้แก่เยาวชน
๓. เพื่อเป็นการสืบพระศาสนาให้วัฒนาสถาพรสืบไป
๔. เพื่อรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทยอันมีมาแต่โบราณกาล
๕. เพื่อแก้ไขปัญหาปัญหาสังคม เช่น ปัญหายาบ้า ยาเสพติด
๖. เพื่อให้สังคมมีส่วนร่วม และรับผิดชอบร่วมกัน

จุดหมายและขอบข่ายการศึกษาของสามเณรภาคฤดูร้อน

พุทธศาสนิกชนทุกคนควรทราบและสามารถปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันตามหลักการสำคัญแห่งพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง การบรรพชาเป็นสามเณรเป็นกระบวนการศึกษาที่รวมการเล่าเรียนและฝึกหัดปฏิบัติตามหลักเบื้องต้นเพื่อให้เข้าถึงหลักการสำคัญแห่งพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องแท้จริง และเป็นหนทางตรงสายเดียวเท่านั้น พิธีการตามประเพณี เช่น การทำขวัญนาค การแห่ นาค เป็นพิธีที่จัดขึ้นประกอบพิธีบรรพชา เพื่อส่งเสริมกำลังใจและสร้างศรัทธาปสาทะให้กับผู้เข้าบรรพชาให้เกิดความพร้อมทั้งกายและใจในการที่จะเข้ารับการศึกษอบรมและฝึกหัดตนเอง ให้เข้าถึงหลักการสำคัญแห่งพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

จุดหมายของการบรรพชาภาคฤดูร้อน คือ การศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอันเป็นหลักเบื้องต้นแห่งพระพุทธศาสนา ที่พุทธศาสนิกชนทุกคนควรทราบและปฏิบัติได้ การจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดู

ร้อนเป็นการจัดให้กุลบุตรได้มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียน และฝึกหัดปฏิบัติตามจุดหมายนี้ และกุลบุตรที่สมัครเข้าบรรพชา ก็เพื่อเข้าศึกษาเล่าเรียนและฝึกหัดปฏิบัติต่อไปสู่จุดหมายดังกล่าวนี้

เยาวชนที่จบการศึกษาภาคบังคับตามหลักสูตรประถมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ได้เล่าเรียนหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรจริยศึกษามาประมาณ ๓๐ หัวข้อและได้รับการอบรมสั่งสอนให้ปฏิบัติตามหลักศีลธรรมเหล่านั้น ทั้งจากบ้านและจากโรงเรียนบ้าง การศึกษาเล่าเรียนฝึกหัดอบรมสามเณรภาคฤดูร้อนใช้ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นหลัก และการใช้หลักสูตรของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของกรมการศาสนา

บางครั้งอาจถามกับตัวเองว่านับแต่จำความได้จนกระทั่งถึงวันนี้ เราต้องการอะไรมากที่สุด หรือเรากำลังเสาะแสวงหาสิ่งใดอยู่ คำตอบที่ได้ตรงกันคือ ต้องการความสุข ไม่มีใครเลยที่ต้องการความทุกข์

ถามต่อว่าความสุขที่พวกเราเฝ้าเสาะแสวงหากันนั้น มีใครได้พบแล้วหรือยัง ? หลายคนบอกว่าพบแล้ว บางครั้งชักใช้โลเลียงเอาจริง ๆ จัง ๆ กลับลังเล เพราะความสุขที่ว่าพบแล้วนั้น แท้จริงเป็นเพียงความสุขชั่วคราว สุขแบบสุข ๆ ดิบ ๆ ด้วยซ้ำ คือสุขแล้วก็ทุกข์อีก สำหรับความสุขจริง ๆ สุขที่ไม่กลับเป็นทุกข์อีกนั้น จนแล้วจนรอดก็ยังไม่พบ

แม้ใครจะมีอายุยืนเป็นหมื่นเป็นพันปี หากยังไม่ได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือยังไม่ได้พบคำสอนของพระองค์แล้ว ต่อให้เกณฑ์คนทั้งโลกมาช่วยกันหาว่าความสุขอยู่ที่ไหน ก็อย่าหวังเลยว่าจะได้พบ มีแต่คนบางจำพวกเท่านั้นเข้าใจผิดหลงปลื้มว่าความสุขจอมปลอมที่ได้รับเพียงชั่วคราวนั้น เป็นความสุขที่แท้จริง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงค้นพบความสุขที่แท้จริงแล้ว ตั้งแต่เมื่อ ๒,๕๐๐ กว่าปีก่อนโน้น และได้ทรงอธิบายลักษณะของความสุขไว้ว่าความสุขแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ความสุขที่ต้องอิงวัตถุ เรียกว่า อามิสสุข วัตถุที่ให้ความสุขนั้นอาจเป็นทรัพย์สิน แก้วแหวนเงินทอง ข้าวของ หรือตัวบุคคลก็ได้ เช่น สามี ภรรยา บุตร ธิดา เป็นต้น คือต้องได้ของเหล่านั้นมาไว้ในครอบครองจึงจะมีความสุข ความสุขชนิดนี้ไม่ถาวร เพราะจะนำความทุกข์ความรอนใจมาให้ภายหลัง เช่นความสุขแบบหนุ่มสาวที่ต้องมีคู่ครอง พอได้คู่มาแล้วก็ขึ้นใจ แต่ไม่นานความทุกข์ก็ตามมา ทุกข์เพราะเกรงจะไปเป็นอื่น คอยหวาดระแวง หวงมากเขาก็กลายเป็นหนึ่ง บางคู่ถึงกับหย่าร้างกัน ทุกข์ที่ตามมาจึงมากกว่าสุขที่ได้รับหลายเท่าตัว

๒. ความสุขทางธรรม เรียกว่า สามีสุข ความสุขชนิดนี้เป็นความสุขอันแท้จริงของมนุษย์ เป็นความสุขที่ไม่กลับกลายเป็นทุกข์อีกเพราะเป็นที่สิ้นสุดแห่งความทุกข์ทั้งปวง เรียกว่า นิพาน

การเสาะแสวงหานามิสสุขซึ่งไม่ต้องอิงวัตถุภายนอกนั้น มิใช่สิ่งที่จะหาพบกันได้ง่าย ๆ ถ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามิได้ทรงอุบัติขึ้น ใครเล่าจะเป็นผู้ชี้แนะ แม้พระพุทธองค์เองก็เฝอะ กว่าจะทรงพบความสุขชนิดนี้ ก็ต้องทรงบำเพ็ญเพียรอย่างยิ่งยวดในพระชาติสุดท้ายถึง ๖ ปี แทบจะสิ้นพระชนม์ครั้งแล้วครั้งเล่า แต่ในที่สุดก็ทรงค้นพบ และสามารถชี้แนะกุศโลบายอันเป็นทางตรงสู่พระนิพานด้วยการพรพชาว่า

ฆราวาสเป็นที่คับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี ส่วนการบรรพชาเป็นโอกาสสว่าง ผู้อยู่ครองเรือนจะประพฤดิพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ด้วยดีเหมือนสังข์ที่ขัดแล้วย่อมไม่ได้ เราพึงปลงผมและหนวด ครองผ้าย้อมฝาดออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับด้วยเรือนเกิด

ชีวิตแบบชาวบ้านนั้นคับแคบ ไม่เปิดโอกาสให้ทำความดีได้เต็มที่ ต้องดิ้นรน ปากกัดตีนถีบ หำเลียงชีวิต บางทีถึงต้องกับก่อเวร

บางคนแม้ตั้งใจรักษาศีล แต่ก็ไม่วายมีเหตุการณ์มาบังคับให้ต้องพุดปด เช่น เป็นเลขานุการหน้าห้องมีหน้าที่จัดแขกเข้าพบผู้บังคับบัญชาแต่บางวันท่านไม่ต้องการรับแขก จึงสั่งให้บอกคนอื่นที่มาขอพบทุกคนว่าไม่อยู่เลขา ฯ ก็จำเป็นต้องพุดปดตามที่สั่ง ทั้ง ๆ ที่ไม่อยากจะทำ

แม้ที่สุดอาชีพที่ชาวโลกยกย่องว่าเป็นอาชีพนักบุญ เช่น อาชีพครู ซึ่งเปรียบเสมือนแพทย์ทางใจ มีหน้าที่ฝึกฝนอบรมปัญญาทั้งทางโลกและทางธรรมให้แก่ศิษย์ อาชีพแพทย์ซึ่งรักษาความเจ็บป่วยทางกายให้หาย มีเรี่ยวแรงทำงานเลี้ยงชีวิตได้เป็นปกติต่อไป โดยทั่วไปงานเหล่านี้ถือว่าเป็นการสร้างบุญ แต่ทั้งครูทั้งแพทย์ก็ไม่ไฉนจะมีจิตใจชุ่มนัว เพราะหน้าที่การงานผลักดัน ยิ่งประกอบอาชีพอื่นด้วยแล้ว ยิ่งหนีไม่พ้นต้องก่อเวรอยู่เรื่อย ๆ เช่น อาชีพเกษตรก็ไม่ไฉนต้องฆ่าสัตว์ ฆ่าแมลง อาชีพทหารก็ไม่ไฉนฆ่าคน อาจจะทางตรงหรือทางอ้อม อาชีพพ่อค้าก็มักหนีไม่พ้นการพุดปดในหลาย ๆ กรณี

แม้จะเห็นคุณค่าของการบวชเต็มเปี่ยมเช่นนี้แล้วก็ตาม การที่คนใดคนหนึ่งจะละทิ้งเหย้าเรือน ครอบครัวยกบวช ก็ยังทำไม่ได้ง่าย ๆ ต้องอาศัยกำลังใจที่เข้มแข็ง มีกัลยาณมิตรช่วยประคับประคอง และมีกำลังบุญที่สั่งสมมาดีแล้วค่อยสนับสนุน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเล่าเหตุการณ์เมื่อครั้งเสด็จออกบวรพาว

เรานี้เมื่อยังหนุ่ม เกศายังดำสนิท บริบูรณ์ด้วยความหนุ่มที่กำลังเจริญอยู่ในปฐมวัย มารดาบิดาไม่ปรารถนาจะตามใจพากันร้องไห้ น้ำตานองอยู่ เรายังปลงผมและหนวด ครองผ้าอ้อมผ้าด ออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีเรือนเสียได้

เหตุจูงใจให้ออกบวชในสมัยพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาล มีผู้รู้ตาม เห็นตามคำสอนของพระบรมศาสดา แล้วเกิดความเลื่อมใสศรัทธาอย่างแรงกล้า ออกบวชสำเร็จเป็นพระอรหันต์กันมากมาย

บางท่านสั่งสมบุญบารมีมาเต็มเปี่ยม แม้อายุเพียง ๗ ขวบได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระโอรสผู้เพียงย่อ ๆ ก็สามารถตามระลึกถึงทุกขในสังสารวัฏได้แจ่มชัด จึงตัดสินใจออกบวชโดยไม่รอช้า และสามารถบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้ทันทีที่ปลงผมเสร็จ พิธีบวชยังไม่ทันเสร็จสิ้นเสียด้วยซ้ำ พระอรหันต์สาวกผู้นี้คือ พระทัฬหฬัลลบุตร ผู้มีทุกข์อย่างแสนสาหัสในวันเกิด

ก่อนอื่นขอให้ทราบว่ในสมัยโบราณ มีคนที่ออกบวชในลัทธิศาสนาต่าง ๆ เมื่อถูกความเลื่อม ๔ อย่างเข้าครอบงำ โดยไม่มีความเลื่อมใสศรัทธาอย่างแท้จริงเป็นจำนวนมาก แม้สมัยเมื่อพระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ก็มีเหล่านั้แฝงมาบวชในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนไม่น้อยเช่นกัน จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่พระราชาผู้ยังไม่เคยฟังพระธรรมเทศนาเลย จะต้องทรงสงสัย

พระราชูปถัมภ์แสดงเหตุ ๔ ประการ ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้วแก่พระราชา โดยแยกแยะเหตุแห่งทุกข์ออกเป็น ๒ นัย คือ ทุกข์เก่า และทุกข์ใหม่ โดยเน้นว่า

มนุษย์มีทุกข์เก่าอยู่มากแล้ว ยังไม่ไฉนไปแสวงหาทุกข์ใหม่มาเพิ่มให้หนักขึ้นไปอีก เหมือนดินพอกหางหมู ทุกข์เก่า มี ๓ ประการคือ

๑. สังขารไม่จีรังยั่งยืน สัตว์โลกถูกความชรา ความคร่ำคร่าคืบคลานเข้าครอบงำอยู่ทุกขณะ ผู้มีปัญญาจึงควรนึกถึงความชราอยู่เสมอ

๒. สัตว์โลกไม่มีผู้ป้องกันและไม่เป็นใหญ่เฉพาะตน จึงไม่มีใครป้องกันความตามได้

๓. สัตว์โลกไม่มีอะไรเป็นของ ๆ ตน จำต้องละทิ้งสิ่งทั้งปวงไป คือ ตายแล้วก็เอาอะไรไปไม่ได้

ทุกข์ใหม่ คือทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชาโลกมีความรู้สึกทั่วทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตพร่องอยู่เป็นนิจ เขาจึงไม่รู้จักอิ่มตกเป็นทาสแห่งตัณหา เห็นอะไรก็อยากได้ไปหมด ได้เท่าไรก็ยังไม่พอ อย่างที่เรียกกันว่า ถมไม่เต็มความเพียรพยายามของพระอรหันต์เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา

แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จขึ้นธรรมาสน์ไปนานกว่า ๒,๕๐๐ ปีแล้ว แต่พระพุทธศาสนาก็ยังคงเจริญรุ่งเรืองสืบต่อมาได้จนถึงปัจจุบัน และมีเค้าว่าจะเจริญต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด คำอธิบายเรื่องนี้ได้จากพุทธดำรัสที่ตรัสกับพระอานนท์ว่า

พระอานนท์ เมื่อตถาคตล่วงลับไปแล้ว พระธรรม จักเป็นศาสนาแทนเรา

พระองค์ประทานคำสั่งสอน และพระวินัยไว้เป็นศาสดาแทนพระองค์ และโดยที่ธรรมะและวินัยของพระองค์เป็น อกาลสิโก คือไม่มีวันล้าสมัย พระอรหันต์สาวกทั้งหลายจึงสามารถถ่ายทอดพระสัทธรรมสืบต่อกันมาได้ตราบนานนับยิ่งกว่านั้น ความเพียรพยายามของพระอรหันต์แต่ละองค์ ในอันที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็มีมากล้น นำสรรเสริญยิ่งนัก ควรที่เราท่านทั้งหลายจะสนใจศึกษาเรื่องราวของบางท่านไว้เป็นแบบอย่างในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา เช่นเรื่องของพระโรหณะ เป็นต้น

เรื่องราวของบุคคลผู้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา จนกระทั่งออกบวช ตั้งแต่สมัยพุทธกาลมาจนถึงปัจจุบันนี้มีมากมายแต่ละท่านก็มีความรู้สึกนึกคิดในแง่มุมต่าง ๆ กันไป แต่ที่สุดแห่งความนึกคิดของท่านเหล่านั้น ก็คือการทำให้งดงามที่สุดแห่งทุกข์ทั้งสิ้น

ธรรมเนียมการบรรพชาและอุปสมบทในสมัยพุทธกาล

ในยุคต้นของพระพุทธศาสนา พระสาวกทุกรูปล้วนเป็นพระภิกษุไม่มีพระสาวกที่เป็นสามเณร แม้เจ้าชายสิทธัตถะเองเมื่อทรงออกผนวชก็เรียกว่าเสด็จออกบรรพชา เพิ่งจะมีการแยกใช้คำว่า บรรพชา บ้าง อุปสมบท บ้าง เมื่อมีพุทธาณุญาตให้มีการบวชเป็นสามเณรให้ใช้คำว่า บรรพชา สำหรับการบวชเป็นพระภิกษุใช้คำว่า อุปสมบท

สามเณรองค์แรกในพระพุทธศาสนา คือ สามเณรราหุล ท่านได้รับพุทธาณุญาตให้บวช เมื่อครั้งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จกลับกรุงกบิลพัสดุ์เป็นครั้งแรก เพื่อแสดงธรรมโปรดพระพุทโธบิดาและพระประยูรญาติ เหตุที่พระราหุลกุมารได้บวชเป็นสามเณร เพราะพระนางพิมพาทรงคิดว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคงไม่ทรงหวนกลับมาครองราชสมบัติอย่างแน่นอนจึงทรงแนะนำให้พระราหุลกุมาร ไปทูลขอราชสมบัติจากพระพุทธองค์ เพราะโดยประเพณีทางโลกแล้ว พระองค์ยังทรงดำรงตำแหน่งเป็นองค์รัชทายาทแห่งกรุงกบิลพัสดุ์

พระพุทธองค์ทรงดำริว่า พระโอรสควรได้รับอริยทรัพย์ ซึ่งเป็นมรดกอันมีค่าถาวร และให้ประโยชน์สุขที่แท้จริงมากกว่าสมบัติกษัตริย์ จึงทรงมีพุทธบัญญัติให้พระสารีบุตรบรรพชาพระโอรสราหุลเป็นสามเณร ด้วยวิธีไตรสรณาคมน์ การบรรพชาด้วยวิธีนี้ ได้ใช้เป็นต้นแบบแห่งการบวชสามเณรตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

การบวชด้วยวิธีไตรสรณาคมน์ คือการให้ผู้ขอบวชซึ่งโกนหนวด โกนผม ห่มผ้าไตรเรียบร้อยแล้ว เข้าไปกราบพระภิกษุเพื่อประกาศขอบวชต่อหน้าสงฆ์พระภิกษุผู้รับบวชไตรสรณาคมน์ โดยการกล่าวนำ ให้ที่ฟัง ๓ ประการ คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แล้วผู้ขอบวชจึงกล่าวรับตามนั้น คำกล่าวมีดังนี้

พุทฺธัง สะระณัง คัจฉามิ

ข้าพเจ้าขอถือพระพุทธเป็นที่พึ่ง

ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ

ข้าพเจ้าขอถือพระธรรมเป็นที่พึ่ง

สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ

ข้าพเจ้าขอถือพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง

ทุติยัมปิ พุทฺธัง สะระณัง คัจฉามิ

แม้คำรบสอง ข้าพเจ้าขอถือพระพุทธเป็นที่พึ่ง

ทุติยัมปิ ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ

แม้คำรบสอง ข้าพเจ้าขอถือพระธรรมเป็นที่พึ่ง

ทุติยัมปิ สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ

แม้คำรบสอง ข้าพเจ้าขอถือพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง

ตะติยัมปิ พุทฺธัง สะระณัง คัจฉามิ

แม้คำรบสาม ข้าพเจ้าขอถือพระพุทธเป็นที่พึ่ง

ตะติยัมปิ ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ

แม้คำรบสาม ข้าพเจ้าขอถือพระธรรมเป็นที่พึ่ง

ตะติยัมปิ สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ

แม้คำรบสาม ข้าพเจ้าขอถือพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง

การที่ให้ผู้บวชกล่าวย้าถึง ๓ ครั้งเช่นนี้ เพราะพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงถือว่า บางครั้งคนเราอาจเอ๋ยปากโดยพลอสติ ไม่ทันได้คิด ไม่ทันคิด ฉะนั้นจะถือคำพูดเพียงครั้งเดียว มาเป็นหลักฐานยืนยันความตั้งใจจริงยังไม่ได้ ต้องกล่าวถึง ๓ ครั้ง เป็นการย้ำเตือนว่า มิได้พูดเพราะพลอสติหรือเห็นแก่หน้าใคร

เมื่อกล่าวจบ ๓ ครั้งแล้ว ก็ถือว่าสำเร็จเป็นสามเณร จากนั้นจึงให้สามเณรรับสิกขาบท ๑๐ ประการ

คือ

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี จตเว่นจากการทำร้ายชีวิตสัตว์
๒. อทินนาทานา เวรมณี จตเว่นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้
๓. อพรัหมจริยา เวรมณี จตเว่นจากการประพฤติดันไม่ประเสริฐ (เสพเมถุน)
๔. มุสาวาทา เวรมณี จตเว่นจากการพูดเท็จ
๕. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี จตเว่นจากการดื่มสุราของมึนเมาเสพติดให้โทษอันก่อให้เกิดความประมาท
๖. วิกาลโภชนา เวรมณี จตเว่นจากการฉันโภชนะในเวลาวิกาล
๗. นัจจิตวาทิตวิสุททสสน เวรมณี จตเว่นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการเล่นต่าง ๆ อันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์
๘. มาลาคันธวิเลปน ธารณ มัณทนวิภูสณัฐฐานา เวรมณี จตเว่นจากการทัดทรงประดับตกแต่งด้วยดอกไม้ ของหอมและเครื่องย้อมทา ลูบได้

๙. อุจจาสนน มหาสยนา เวมณี จดเว้นจากการนอนที่นอนสูงใหญ่

๑๐. ชาต รูป ราชต ปฏิกคหนา เวมณี จดเว้นจากการรับทองและเงิน

แม้การบรรพชาจะสำเร็จด้วยไตรสรณคมณ์ เท่านั้น แต่สิกขาบทก็มีความสำคัญต่อความเป็นสามเณร ถ้าสามเณรล่วงละเมิดสิกขาบทข้อใดข้อหนึ่งเฉพาะ ๕ ข้อข้างต้น สรณคมณ์ของสามเณรนั้นย่อมระงับไป ถือว่าขาดความเป็นสามเณร

ส่วนการบวชเป็นพระภิกษุนั้น กระทำการแต่ต้น เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ไม่นานนัก พระพุทธองค์ทรงอุปสมบทให้ด้วยพระองค์เอง เรียกว่า เอหิ ภิกขุ อุปสัมปทา โดยตรัสว่า

"จงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ให้ถึงที่สุดแห่งทุกข์เถิด"

พระภิกษุรูปแรกที่บวชด้วยวิธีนี้ คือ พระอัญญาโกณฑัญญะนั้นเป็นพระสงฆ์รูปแรกในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงอุปสมบทให้ หลังจากทรงแสดงปฐมเทศนาเรื่อง ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แล้วทำให้พระอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมสำเร็จเป็นพระโสดาบัน

ต่อมาทรงอนุญาตให้อุปสมบัติด้วยวิธีไตรสรณาคมน์ เรียกว่า ติสรณ คมณูปสัมปทา คือ ไตรสรณคมณ์เช่นเดียวกับสามเณร แต่รับสิกขาของพระภิกษุ

ครั้งสุดท้ายทรงปรับปรุงวิธีการให้พระสงฆ์อุปสมบท ด้วยวิธี ญัตติจตุตถกรรมวาจา ซึ่งใช้กันมาตราบเท่าทุกวันนี้

การบรรพชากับการอุปสมบท แตกต่างกันอย่างไร

การบรรพชา มีความคลุม ๒ กรณี คือ

๑. หมายถึงเฉพาะการบวชเป็นสามเณร คือบวชให้แก่ผู้มีอายุยังไม่ครบ ๒๐ ปี

๒. หมายถึง ขั้นตอนเบื้องต้นของการอุปสมบท เพราะต้องเข้าพิธี เช่นเดียวกับการบวชสามเณรก่อน

เมื่อสำเร็จเป็นสามเณรแล้ว ก็ขออุปสมบทได้ทันที เป็นพิธีที่ต้องกระทำต่อเนื่องกัน

การอุปสมบท คือ การบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนามีขั้นตอนตามลำดับดังนี้

๑. ให้บรรพชาเป็นสามเณร

๒. ขอนิสัย (ขอให้อุปัชฌาย์เป็นที่พึ่ง หรือเป็นต้นแบบแห่งความประพฤติดี)

๓. ถิออุปัชฌาย์

๔. ตั้งชื่อภาษาสันสกฤตให้แก่ผู้ขออุปสมบท และบอกนามอุปัชฌาย์

๕. ขอบาตรและจีวรแก่ผู้ขออุปสมบท

๖. สั่งให้ผู้อุปสมบท ออกไปยืนนอกหัตถบาตรสงฆ์

๗. สมมติภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเป็นผู้ชักซ้อม อันตรายิกกรรมแก่ผู้ขออุปสมบท

๘. เรียกผู้ขออุปสมบทเข้าในสงฆ์

๙. ให้ขออุปสมบท

๑๐. สมมติภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง สอบถามอันตรายิกกรรมแก่ผู้ขอบวช

คุณสมบัติของผู้ได้รับอนุญาตให้บรรพชาภาคฤดูร้อน

ผู้บวชต้องเป็นชาย อายุตั้งแต่ ๑๒ ปีขึ้นไป จนถึงอายุ ๑๙ ปี เพราะการบรรพชาในจังหวัดน่านส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเด็กที่บวชแล้วต้องการที่จะศึกษาในพระธรรมวินัย หรือศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่อยู่ใกล้กับที่อยู่อาศัย และเป็นการประหยัดในเรื่องค่าใช้จ่ายในการศึกษาเนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัวที่ค่อนข้างที่จะขัดสน แต่ก็ยังมีบางหน่วยอบรมที่มีผู้บรรพชา และอุปสมบทไปพร้อม ๆ กันเนื่องจากผู้จัดโครงการไม่ได้จำกัดในเรื่องของผู้ที่สมัครบรรพชา และถือว่าเป็นการส่งเสริมให้ผู้ที่ยังบรรพชาตระหนักถึงคุณค่าของการบรรพชาในครั้งหนึ่ง ๆ ที่ได้บรรพชาแล้วได้มีการศึกษาเล่าเรียน อีกประการผู้ที่จะบรรพชาได้ต้องได้รับการรับรองจากบิดามารดา และผู้ปกครองเป็นอันดับแรกตามหลักพระธรรมวินัย

บุคคลต้องห้ามไม่เข้าบวชในพระพุทธศาสนาโดยเด็ดขาด

ประเภทที่ ๑ บุคคลที่มีเพศบกพร่องได้แก่

๑. ผู้เป็นบัณฑิตกะ คือ กระเทย เมื่อเข้ามาบวชแล้วก็จะทำให้เขาแต่แต่งเนื้อแต่งตัว ไม่ได้สนใจในเรื่องของการประพฤติปฏิบัติตามหลักของการอบรมขั้นพื้นฐาน และยังทำให้หมู่คณะเกิดความกำหนดด้วยกิริยาท่าทางเช่นเดียวกับหญิง

๒. อุกโตพญัญชนก คือ คนสองเพศซึ่งจะเป็นชายและหญิงในคน ๆ เดียวกันก็จะทำให้เกิดกรณีที่ไม่รู้ว่าจะใช้เพศไหนให้ถูกต้อง และเป็นอุปสรรคต่อการบรรพชา และร่วมกิจกรรมกับคณะเป็นต้น

ประเภทที่ ๒ บุคคลที่ทำผิดต่อพระพุทธศาสนา ได้แก่

๑. ผู้ที่ฆ่าพระอรหันต์มาก่อน ปัจจุบันนี้ก็คงไม่ได้พูดถึงเรื่องนี้มากเพราะไม่รู้ว่าพระรูปไหนเป็นอรหันต์

๒. ผู้ที่ข่มขืน ทำร้าย ภิกษุณีมาก่อน

๓. ลักเพศ คือ ผู้ที่ปลอมบวชมาก่อน

๔. ภิกษุผู้เข้ารีตเดียรถีย์ คือ เคยบวชมาแล้วเปลี่ยนศาสนาไป เมื่อกลับมาขอบวชใหม่จะไม่รับ ถือว่าใจ

โลเล

๕. ภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิก คือ ผู้ที่บวชแล้วทำผิดร้ายแรง ถูกสึกมาครั้งหนึ่งแล้ว จะกลับมาบวชอีกไม่ได้ อาบัติปาราชิก เช่น เสพกาม ลักทรัพย์ ข่มขืน ฆวนุสสรณ เป็นต้น โดยเรื่องนี้ไม่มีอุปสรรคเท่าไร เพราะกุลบุตรที่จะเข้ามาบรรพชาอยู่มออยู่ในวัยเด็ก และวัยรุ่นที่ยังไม่เคยผ่านการบรรพชามาก่อน

๖. ภิกษุทำสังฆเภท คือ ทำให้สงฆ์แตกแยก แม้ที่สุดคนที่มิสงสัยเสีย ทำให้หมู่คณะแตกแยก ก็ไม่รับเข้าบวช

๗. ผู้ทำโลหิตุปบาท คือ ทำร้ายพระศาสดาถึงหื้อพระโลหิต

ประการที่ ๓ ผู้ทำผิดต่อผู้ให้กำเนิด คือ ฆ่าบิดามารดาของตน

บุคคลทั้ง ๓ ประเภทนี้เรียกว่า "อภัพบุคคล" ห้ามอุปสมบทเด็ดขาด แม้บวชแล้ว รู้ทีหลังก็ต้องจะสึก

บุคคลผู้ถูกห้ามบรรพชา-อุปสมบท

บุคคลเหล่านี้ไม่ได้ถูกห้ามอุปสมบทโดยเด็ดขาด เพียงแต่ไม่สมควรให้อุปสมบท ถ้าอุปสมบทแล้วก็แล้วกันไปได้แก่

๑. ผู้เป็นโรคติดต่อร้ายแรง ๕ ประเภทซึ่งเมื่อพบแล้วก็จะทำให้เกิดโรคติดต่อไปยังบรรพตบุตรอื่น ๆ และทำให้ผู้ที่พบเห็นไม่กล้าที่จะเข้าใกล้และเป็นที่น่ารังเกียจแก่ชนหมู่มาก

๑.๑ โรคเรื้อน (กุฎฐัง)

๑.๒ โรคฝีชนิดเป็นหัวด้ว (คณโท)

๑.๓ โรคกลาก (กิลาส)

๑.๔ โรคมองคร้อ (โสโส) คือมีเสามาหะแห่งอยู่ในกำมือของหลอมลมา

๑.๕ โรคเอดส์ที่เป็นกันอยู่ปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจุบันกุลบุตรใครที่จะบวชจะต้องมีการตรวจเลือดทุกครั้งก่อนบรรพชา ก็จะทำให้เกิดความมั่นใจแก่เจ้าอาวาส หรือหัวหน้าหน่วยงานอบรมว่าจะไม่เป็นที่น่ารังเกียจแก่ผู้ที่พบเห็นและจะไม่ติดต่อไปยังผู้อื่น

๒. ผู้ที่มีอวัยวะบกพร่อง เช่น มือขาด เท้าขาด หูขาด จมูกขาด นิ้วมือหรือนิ้วเท้าขาด ง่ามนิ้วมือ หรือง่ามนิ้วเท้าขาด

๓. ผู้ที่มีอวัยวะไม่สมประกอบ เช่น หลังค่อม คอพอก เท้าปุกมือเป็นแผ่น

๔. ผู้พิการ ตาบอดตาใส ง่อย (มือ เท้าหงิก) กระจอก คือเท้าหรือขาพิการ จะเดินก็เดินไม่ได้ ใช้หูหนุนอก

๕. ผู้ทุพพล คืออ่อนแอ เปื่อย คือผู้ที่มีรูปร่างสมประกอบ แต่ไม่มีแรง

๖. ผู้ที่มีข้อผูกพัน คือผู้ที่บิดามารดาไม่อนุญาต ผู้ที่มีหนี้สิน ผู้เป็นทาส หรือผู้ที่พระเจ้าแผ่นดินเลี้ยงดูไว้

๗. ผู้ถูกอาญาแผ่นดินอย่างหนัก จนมีร่องรอยปรากฏ เช่น ถูกเชี่ยน จนหลังลาย ถูกสักหน้า

๘. ผู้ประทุษร้ายความสงบ คือ ใจผู้ร้ายที่มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นต้น

บุคคลที่ห้ามบรรพชา คือผู้ที่ยังไม่พร้อม ยังบวชไม่ได้คือ

บุคคลที่ทางพระธรรมวินัยไม่อนุญาตให้บรรพชาเนื่องจากยังขาดความพร้อมคือ เรื่องอัฐฐบริวารเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อผู้ที่บรรพชาอุปสมบทมาก เพราะตามพระธรรมวินัยแล้วสิ่งที่ต้องปฏิบัตินั้นก็คือมีจิวร บาตร เพราะถือว่าผู้ที่บรรพชาแล้วจะต้องไม่ทำอาชีพอื่นๆ เช่น ทำไร่ ไถนา หรือรับจ้างเพราะเห็นการไม่เหมาะสมไม่ควร เพราะผู้ที่บรรพชาอุปสมบทก็เพื่อศึกษาทางธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ศึกษาสิ่งที่ควรศึกษา คือเว้นจากอาชีพทางโลกนั่นเอง ผู้ที่ไม่พร้อมทั้งบาตร จิวร หรือ อัฐฐบริวาร ๘ เป็นต้นก็ไม่สมควรที่จะให้บวช

กิจวัตรของการบรรพชา -

จุดประสงค์สำคัญของการบวชคือ มุ่งการศึกษาธรรม และการให้ได้ศึกษาในทางโลกหรือทางพระปริยัติ ธรรมแผนกสามัญศึกษา หรือบาลี และเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยให้คงยังสืบทอดการบรรพชาต่อไป

กิจวัตร มาจากคำ ๒ คำรวมกัน คือ "กิจ" คำหนึ่ง กับ "วัตร" อีกคำหนึ่ง

กิจ หมายถึง สิ่งที่ต้องทำ ถ้าไม่ทำ จะเสียหาย

วัตร แปลว่า สิ่งที่ต้องทำ ไม่ได้บังคับ ถ้าไม่ทำก็ไม่ถึงกับเสียหาย หรือขาดจากความเป็นพระ แต่ไม่งาม ไม่น่าเลื่อมใส อาจเป็นช่องทางให้เกิดความเลื่อมใส ภิกษุใดตั้งใจประพฤติปฏิบัติวัตรอย่างเคร่งครัด ความเป็นพระภิกษุของท่านก็ดีขึ้น เติบโตขึ้น มีค่าขึ้นและสามารถกำจัดกิเลสได้เร็วขึ้น

กิจวัตรของสามเณรโดยทั่วไปนี้ พระเถระในอดีตได้ผูกเป็นคำกลอนขึ้นทำให้ง่ายแก่การจดจำ และนำไปปฏิบัติอยู่ ๘ ประการ ดังต่อไปนี้คือ

๑. บิณฑบาต

๒. กวาดวัด

๓. ทำวัตร สวดมนต์และเจริญภาวนา
๔. พิจารณาปัจเจกชน
๕. อุปัฏฐากอุปัชฌาย์อาจารย์
๖. บริหารสิ่งของและร่างกาย
๗. ขวนขวายเรียนธรรมวินัย
๘. ดำรงตนให้น่าไหว

๒. บิณฑบาต

บิณฑบาต แปลว่า การตักแห่งก้อนข้าว โดยพระวินัยห้ามพระภิกษุหุงหาอาหารตนเอง ต้องรอให้เขาให้ ถ้าเขาไม่ให้ก็อด

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระภิกษุต้องบิณฑบาตเพราะทรงปรารถนาให้พระภิกษุมีเวลาว่างพจน์ที่จะประพฤติปฏิบัติธรรมได้อย่างเต็มที่ ไม่ต้องไปดิ้นรนหาเลี้ยงชีพ ให้เหนื่อยอ่อน หน้าดำคร่ำเครียด จนไม่มีกะจิตกะใจที่จะศึกษาธรรมะ ถ้าจะว่ากันอีกแง่หนึ่งคือ พระองค์ทรงกำหนดให้พระภิกษุถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องเลี้ยงชีพด้วยการบิณฑบาต เท่านั้น

ภิกษุ แปลว่า ผู้ขอ ต่างกับขอทานอย่างไร พระภิกษุกับขอทานใช้คำว่า ขอ เหมือนกัน แต่ว่าไม่เหมือนกัน

ขอทาน ขออย่างเข้าขี้ ร่ำร้อง คร่ำครวญ เพื่อให้ผู้ให้เกิดความสงสาร แต่การขอของพระภิกษุ ท่านให้คำว่า ขอแบบสมณะ คือขอด้วยอาการสงบ ให้กับด้วยอาการสงบ ไม่ให้ก็ไปอย่างผู้สงบ แม้การฉัน ก็ฉันอย่างสงบ การขอประเภทนี้จะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้นเท่านั้น

รูปแบบของการบิณฑบาตมีหลายลักษณะ เช่น

๑. พระถือบาตรออกไปบิณฑบาตตามบ้าน
๒. ญาติโยมจัดมาถวายที่วัด
๓. พระรับนิมนต์ไปฉันที่บ้านญาติโยม

ในทางโลก เมื่อใครให้ของ ก็ต้องมีการตอบแทนกันบ้างตามสมควร แต่พระภิกษุ-สามเณรบิณฑบาต ได้ข้าวปลาอาหารมาแล้ว จะมีอะไรตอบแทนเขา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางเงื่อนไขไว้ว่า เมื่อฉันข้าวปลาอาหารของเขาแล้ว จะต้องประพฤติปฏิบัติธรรม อบรมตนให้ดี ถ้าทำไม่ดีก็เท่ากับไม่มีอะไรตอบแทนเขา แต่ถ้าทำตัวดีแล้ว ก็เอาความดีนั้นย้อนมาตอบแทนญาติโยมด้วยการหาโอกาสสอนธรรมะ แนะนำแนวทางดำรงชีวิตที่ถูกที่ควรแก่เขา ซึ่งการทำอย่างนั้นได้จำต้องหมั่นศึกษา ค้นคว้า และปฏิบัติธรรมให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีกจริง ๆ แล้ว สิ่งเหล่านี้มีค่ามากกว่าข้าวปลาอาหารที่เขาตักบาตรให้มา

เวลาเราให้ของแก่ขอทาน ขอทานจะยกมือไหว้ท่วมหัว แต่พอดักบาตรให้พระ นอกจากพระไม่ไหว้เรา เรายังต้องไหว้พระอีกทำไมจึงเป็นอย่างนี้กว่าจะเข้าใจได้นับเป็นสิบ ๆ ปี เมื่อไม่กี่วันมานี้หนังสือพิมพ์ในประเทศญี่ปุ่นลงว่า ในเมืองไทยมีลักษณะประหลาดคือ เวลาชาวบ้านเอาของไปให้พระ เพื่อให้พระได้อยู่สบาย ๆ แทนที่พระจะไหว้คนกลับต้องไปไหว้พระ แสดงว่าในเมืองไทยชักจะวิปริต ต่างประเทศเขามองอย่างนี้ ทั้ง ๆ ที่ญี่ปุ่นเองก็นับถือพระพุทธศาสนา พอเจออย่างนี้ยังตาเหลือก ทำไมจะไม่เหลือกละ เพราะเป็นเงื่อนไขที่ลึกซึ้ง มองเห็น ๆ มองไม่ออก ชาวบ้านของเราซาบซึ้งว่า พระภิกษุฉันอาหารแล้วจะต้องปฏิบัติธรรมให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป แล้วนำความรู้ที่ได้จาก

การปฏิบัติ กลับมาสอนซึ่งมีค่าเกินกว่าข้าวปลาอาหารที่ชาวบ้านให้ทาน เพราะฉะนั้นที่ให้อภัยกันกราบกัน ก็ตรงนี้แหละ

๒. กวาดวัด

เมื่อสามเณรกลับจากบิณฑบาตและฉันอาหารแล้ว สิ่งแรกที่พึงกระทำคือกวาดวัด กวาดให้ทั่วตั้งแต่ถนนหนทาง ศาลา ตลอดจนกุฏิของท่าน

กวาดวัดแล้วได้อะไร.....?

ก็ได้รับความสะอาด เป็นสามเณรต้องฝึกตน ให้เป็นผู้รักษาความสะอาดอย่างยิ่งยวด หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามี ๓ ประการด้วยกัน คือละความชั่วทุกชนิด ทำความดีให้ถึงพร้อม และทำจิตใจให้สะอาดผ่องใส แต่การที่ใจจะผ่องใสได้วัดภายนอกจะต้องผ่องใสก่อน พระภิกษุจะต้องฝึกใจให้เริ่มพอใจในความสะอาดตั้งแต่ต้นต่อไปจึงจะสามารถฝึกใจให้สะอาดตามวัดภายนอกได้

อานิสงส์ของการกวาดวัด

๑. จิตใจย่อมผ่องใส ขณะกวาดใจจะตรึงนึกถึงความใสสะอาด ทำให้ใจสงบเป็นสมาธิ ไม่ซ้าก็จะบรรลุนิพพานไปตามลำดับ

๒. ย่อมยังจิตใจของผู้ที่พบเห็น ให้เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาด้วย

๓. แม้เทวดาก็อนุโมทนาด้วย เพราะเทวดาก็รักความสะอาด มีเรื่องพระจิกษุรูปหนึ่ง ท่านเดินธุดงค์ปักกลดอยู่ในป่า ได้อาศัยโคนไม้เป็นที่ถ่ายปัสสาวะ อุจจาระ คืนหนึ่งขณะที่ท่านนั่งสมาธิท่านเห็นรุกขเทวดาที่อยู่ต้นไม้นั้นคุยกัน เทวดาคนแรกว่า หลวงพ่อองค์นี้จะไรก็ดีหมด เสียอย่างเดียว ปัสสาวะตรงโน้นตรงนี้ ฉันไปหมดทุกต้น เทวดาอีกตนว่า ก็ต้องอย่างนี้แหละ ท่านไม่ได้แบกส้วมมาด้วยนี่ตนแรกว่า จะอุจจาระ ปัสสาวะ ตรงไหนเราไม่ว่า แต่ต้องให้เป็นที ๆ ไป เล่นทำฉันไว้ทุกต้น เราไม่รู้จะหลบไปอยู่ตรงไหนดี นี่... เทวดาก็จ้องดูอยู่เหมือนกันนะ

๔. ได้ชื่อว่า " สัมมกัมม " ทำให้เกิดเป็นผู้มีผิวพรรณงาม " คือคนที่ชอบความสะอาด ก็นึกถึงแต่ความสะอาด ผลออกมาถึงกายเนื้อเนียน ๆ ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสศรัทธาในทางธรรม

๕. ครั้นสิ้นชีวิตแล้ว ด้วยใจที่รักความสะอาด ย่อมน้อมนำไปเกิดในสวรรค์ได้พระภิกษุรูปใดมีนิสัยชอบกวาดวัด รักษาความสะอาดอย่างนี้ แน่นนอนเรื่อง สบง จีวร ตลอดจนกุฏิของท่าน ก็ยิ่งสะอาด แล้วในที่สุดใจของท่านก็ย่อมสะอาด เป็นผลให้มีความคิดดี พูดดี และทำดี

๓. การทำวัตรสวดมนต์และเจริญภาวนา

ในสมัยพุทธกาล พระภิกษุได้เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งเช้าและเย็น เพื่อรับฟังโอวาทตนเอง โดยการทำวัตรสวดมนต์

วัตร แปลว่า สิ่งที่ต้องทำ

ทำวัตร หมายถึง การสวดบทสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสงฆ์คุณ

ถ้าจะสวดให้ได้ผล ต้องทำความรู้สึกเหมือนกับเราได้เข้าเฝ้าเฉพาะพระพักตร์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ขณะที่สวดสรรเสริญพระคุณของท่านใจก็จะชุ่มชื้น เป็นบุญเป็นกุศล ความคิด คำพูด และการกระทำของเรา จะไม่ชั่วโหลไปในทางชั่ว มีแต่คิดดี พูดดี และทำดีตลอดไป

การทำวัตร นึกถึงคุณความดีต่าง ๆ ของพระรัตนตรัยเป็นประจำ ทำให้ใจของเราน้อมถึงคุณความดี แล้วเกิดความเลื่อมใสศรัทธาเมื่อความเลื่อมใสศรัทธาเมื่อความเลื่อมใสศรัทธาเกิดแล้วย้ำแล้วย้ำอีก ในที่สุดใจของเราจะมั่นในความดีตั้งใจทำความดีตลอดไป

การสวดมนต์ คือการนำคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาท่องหรือสวดกัน ซึ่งสืบทอดมาจากพระไตรปิฎก อันเป็นพระธรรมเทศนาของพระองค์ทั้งสิ้น เช่น บทพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ก็มาจากปฐมเทศนา ที่ทรงแสดงโปรดปัญจวัคคีย์ บทอาทิตยสูตรก็มาจากพระธรรมเทศนา ที่ทรงแสดงโปรดชฎิล ๓ พี่น้อง และบริวารจนละสังขารของตนมาบวชในพระพุทธศาสนา ในที่สุดสำเร็จเป็นพระอรหันต์ด้วยกันทั้งหมด

การทำวัตรสวดมนต์ควรทำทั้งเช้า- เย็น เป็นการย่ำศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้มั่นคงยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ในสมัยโบราณ ทั้งอุบาสก อุบาสิกา และพระสงฆ์ ต่างนิยมสวดมนต์กันมาก ดังนั้น เมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง แม้พม่าจะเผากรุงวอควาย พระไตรปิฎกและพระคัมภีร์ต่าง ๆ ถูกไฟไหม้ไปมาก ต่อมาก แต่ท่านเหล่านั้นก็สามารถเขียนขึ้นใหม่ได้ เพราะทุกวรรคทุกตอนถูกบันทึกอยู่ในความทรงจำของท่านหมด เราจึงยังคงมีพระไตรปิฎกไว้ศึกษากันอยู่ ตราบเท่าทุกวันนี้

อานิสงส์ของการทำวัตรสวดมนต์

- ทำให้จิตใจผ่องใส ตั้งมั่นเป็นสมาธิ และชุ่มชื่นอยู่ตลอดเวลาที่สวด
- ทำให้เกิดความพร้อมเพรียงในหมู่คณะ
- เป็นการรักษาประเพณี ทำให้เกิดขวัญและกำลังใจ
- เป็นการรักษาพระปริยัติธรรม คือ พระธรรมคำสั่งสอนให้มั่นคงสืบไป
- ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง แม้ที่สุดการสวดมนต์ในภาษาบาลีส่วนมากเป็นสระเสียงแท้ ซึ่งเปล่งออกมาจากศูนย์กลางกาย

การเจริญภาวนา คือการฝึกเจริญสมาธิ เพื่อให้เข้าถึงธรรมกายผู้ฝึกภาวนามากเข้า ๆ ทั้งสติและสมาธิจะดีขึ้น จิตใจจะละเอียดอ่อน ชุ่มชื่น มีกำลังใจเพิ่มขึ้นตามลำดับ ใจที่ละเอียดอ่อน นุ่มนวล เป็นสิ่งที่มีพลัง ไม่หวั่นไหว ต่อสิ่งที่มากระทบ ไม่ว่าจะหนักหนาสาหัสปานใดก็ตาม

ใจของคนเราคล้าย ๆ กล้ามเนื้อ เวลาเราเคล็ด ชัดหรือยอก กล้ามเนื้อจะแข็งเป็นล่ำเป็นก้อน แสดงว่ากล้ามเนื้อหมดแรงแล้ว

ส่วนกล้ามเนื้อที่ไม่เคล็ด ชัดหรือยอก เป็นกล้ามเนื้อทางวิทยาศาสตร์เรียกว่า มีความยืดหยุ่นสูง หนังสือดีหรือหนังยาง ถ้ากระด้าง ๆ ไม่ได้ความ แต่ถ้านุ่ม ขยายตัวได้เยอะ นั้นแหละมีพลังสูง ใจคนก็เช่นกัน ยิ่งนุ่มนวลมากยิ่งมีพลังมากจะประกอบกิจการใด ๆ ย่อมประสบผลสำเร็จส่วนใจที่กระด้าง กระตุนิดกระตุน้อย ก็โกรธหน้าครว้ หน้าหงิก ใจชนิดนี้เป็นใจที่อ่อนกำลังย่อมประกอบกิจการใด ๆ ให้สำเร็จได้โดยยาก

๔. การพิจารณาปัจเจกชน

ปัจเจกชน แปลว่า การเพ่งพิจารณาอย่างรอบคอบละเอียดละออ

คนที่เจริญก้าวหน้าทั้งทางโลกและทางธรรม ต้องเป็นคนที่มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ ชอบพินิจพิจารณา พุทฺธง่าย ๆ คือ ถ้าเป็นคนลวก ๆ ขาดินี่เอาดีไม่ได้ ถ้าเป็นคนละเอียด ช่างพิจารณา อยู่ที่ไหนก็เจริญ คือพิจารณาเรื่องการใช้สอยปัจจัยสี่ ซึ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต อันได้แก่อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

เราอยู่ทางโลก ก็พิจารณาเหมือนกัน แต่พิจารณาแบบชาวโลกเช่นเรื่องอาหาร ส่วนมากคำนึงกันว่าอาหารชนิดนี้สกปรก หรือไม่อร่อยหรือไม่ มีคุณค่าทางอาหาร มีโปรตีน คือ เนื้อ นม ไข่ มีแป้ง เท่านั้นเท่านั้น กินแล้วแข็งแรงดี ส่วนมากเราจะพิจารณาแค่นี้ยังใช้ไม่ได้ เป็นการพิจารณาแบบเด็กเมื่อวานขึ้น

การพิจารณาเพื่อทำให้เราเป็นคนมีสติรอบคอบ มีความละเอียดลออ พระองค์ให้พิจารณาถึง ๓ ระยะด้วยกัน คือ

๑. ให้มีสติรู้สึกตัวในการรับ ไม่ให้รับสิ่งของด้วยอำนาจกิเลสจนทำให้เสียสมณสาธูป ต้องพิจารณาในการรับ เช่น เวลาออกบิณฑบาต ค่อนบาตรแล้วก็ควรพอหรือหลังเพลใครเอาอาหารมาถวายก็ไม่รับ ของใดที่ไม่เป็นประโยชน์แก่การประพฤติธรรมก็อย่ารับ และไม่ควรสะสมบริวารเกินความจำเป็น

๒. ให้พิจารณาในขณะบริโภคใช้สอย เช่น จฉันอาหารด้วยสำนึกเพียงเพื่อให้มีเรี่ยวแรงปฏิบัติธรรม มิใช่เพื่อความสวยงามหรือเพื่อความอร่อยลิ้น ฯลฯ แม้สบง จีวร หรือกุฎีที่อยู่อาศัย ก็ถือหลักเดียวกันให้พิจารณาหลังจากบริโภคใช้สอย เมื่อบริโภคใช้สอยจนมีเรี่ยวแรงแล้ว ได้เอาเรี่ยวแรงนั้นมาประพฤติปฏิบัติธรรมจริง ๆ จัง ๆ หรือเปล่า ถ้าทำจริง ๆ จัง ๆ ก็ไม่เสียเปล่า คุ่มกับที่โยมถวายมา แต่ถ้ายังไม่ทำใช้ไม่ได้ แสดงว่ายังเป็นหนี้ผู้ถวายปัจจัยอยู่ หากพิจารณาสิ่งเหล่านี้อยู่ประจำ จะทำให้สติสัมปชัญญะสมบูรณ์ขึ้น ต่อไปไม่ว่าจะทำอะไร จะอยู่ในความพินิจพิจารณาหมด

อานิสงส์ของการพิจารณาปัจเจกชน

ทำให้เป็นคนละเอียดรอบคอบ มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ รู้จักประมาณตน ไม่โลภจัด ยิ่งกว่านั้น ถ้าฝึกมาก ๆ เข้า ทำให้รู้จักตนเองได้ดีและสามารถสังเกตนิสัยใจคอคนอื่นได้อีกด้วย

๕. การอุปัฏฐากอุปัชฌาย์อาจารย์

การอุปัฏฐาก คือ การดูแลเอาใจใส่พระอาจารย์อย่างใกล้ชิด พระอุปัชฌาย์อาจารย์ผู้มีพระคุณ ท่านตั้งใจอบรมสั่งสอนเราโดยไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยหรือเอือมระอา เราต้องตอบแทนพระคุณท่าน ด้วยการตามดูแลรับใช้ แม้เรื่องส่วนตัวของท่านก็ไม่เว้น ใครที่เคยทำแล้วย่อมเข้าใจว่าได้ประโยชน์มหาศาล อานิสงส์ของการอุปัฏฐากอุปัชฌาย์อาจารย์

๑. ทำลายมานะ - ความถือตัวให้หมดไป และเพราะนิสัยอ่อนน้อมถ่อมตนเข้าแทนที่ ยิ่งถ้าเราเกิดในตระกูลสูง แต่ต้องตามรับใช้พระอาจารย์ซึ่งมาจากครอบครัวสามัญชน ความถือตัวจะถูกกำจัดไปทันที โบราณท่านอุปมา ความอ่อนน้อมถ่อมตนเหมือนรวงข้าว ข้าวรวงไหนเมล็ดโตสมบูรณ์เต็มที่ มีน้ำหนัก ข้าวรวงนั้นจะโน้มต่ำลง แต่ถ้ารวงไหนตั้งตรง ไร้น้ำหนักแสดงว่าเมล็ดลีบ ไม่สมบูรณ์ คนที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนก็เช่นนั้น ย่อมรองรับคุณความดีจากครูอาจารย์ได้เต็มที่ เพราะเป็นที่รักใคร่ของบุคคลทั่วไป ความรู้มีเท่าใด ครูอาจารย์ก็พอใจที่จะถ่ายทอดวิชาให้ และที่สำคัญคือ ใจเราก็เปิดรอรับอยู่ตลอดเวลา ส่วนคนที่ดื้อ ๆ ด้าน ๆ คิดว่าตัวเองวิเศษกว่าชาวบ้าน ใคร ๆ ก็ไม่อยากรับถ่ายทอดวิชาให้

๒. ความใกล้ชิดศรัทธาอาจารย์ ย่อมสามารถถ่ายทอดนิสัยใจคอที่สั่งมาจากท่านได้โดยง่าย ทำให้เป็นคนฉลาด มีไหวพริบ และจิตใจจะละเอียดอ่อนได้อย่างรวดเร็ว ยกตัวอย่าง คนแก่โบราณสอนเตือนไว้ว่า อายุขึ้นเลขห้าให้ระวังปาก เพราะเรารู้สารพัดก็จริง แต่กำลังวัยชรา นับวันจะถอย ถ้าพูดมาก บ่นมากลูกหลานรำคาญแล้วจะไม่มีความสุข เข้าใกล้ผู้เฒ่าครูบาอาจารย์ซึ่งมีประสบการณ์ผ่านโลกมามากแล้วจึงได้ประโยชน์อย่างนี้

๖. บริหารสิ่งของและร่างกาย

บริหาร ในทางศาสนาหมายถึง บำรุงรักษา เอาใจใส่ซ่อมแซม

การบริหารสิ่งของ คือ การดูแล เอาใจใส่ปรับปรุงเครื่องใช้ไม่ลดย ตลอดจนอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในวัด ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยคงทนถาวรใช้ได้นาน ๆ เป็นการฝึกตัวเอง ให้รู้จักประหยัด ใช้ของทุกชิ้นอย่างคุ้มค่า ของทุกอย่างที่มีอยู่ในวัด ไม่ว่าจะเป็นเสื้อสักผืน เข็มสักเล่มหรือไม้กวาดสักอัน ล้วนเป็นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ญาติโยมเคารพ เลื่อมใสศรัทธาในพระองค์ จึงได้ถวายผ่านมาทางพระภิกษุสงฆ์เราได้ใช้ของเหล่านั้น ในฐานะที่เป็นทายาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยแท้

ยิ่งกว่านั้น ก่อนถวายข้าวก็ยกขึ้นจบเหนือหัว อธิษฐานแล้วอธิษฐานอีก เราจึงควรระลึกอยู่เสมอว่า ใช้ของวัด ก็คือใช้ของที่อยู่บนหัวของชาวบ้าน ถ้าใช้ทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ เสียหายเปล่ายอมได้ชื่อว่า เป็นผู้ทำลายสมบัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งก็คือทำลายพระพุทธศาสนานั้นเอง

การบริหารร่างกาย คือ การดูแลสุขภาพให้แข็งแรง อย่าปล่อยให้ทรุดโทรมเร็วกว่าที่ควร เพราะจะทำให้การปฏิบัติธรรมได้ผลไม่เต็มที่

หลังจากนั่งสมาธิ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้านั่งต่อเนื่องกันนาน ๆ ๓ ชั่วโมง ๕ ชั่วโมง ควรเดินบ้างอาจจะเดินกวาดวัด เดินจงกรมหลวงพ่อก็จะไปปักกลดหรืออยู่ตามเขา หลังจากนั่งสมาธิแล้ว ต้องหาโอกาสเดินขึ้นเขา ลูกโน้นลูกนี้ สักครั้งหรือหนึ่งชั่วโมง เพราะการนั่งนาน ๆ ถ้าได้ไม่ค่อยได้ขยับตัว โอกาสท้องผูกก็มีมาก ต้องฝึกดูแลอริยาบทให้สม่ำเสมอ พอเราฝึกดูแลตัวเองได้ คนอื่นเราก็มองเขาออกหมดอีกเหมือนกัน

อานิสงส์ของการบริหารสิ่งของและร่างกาย

- ทำให้เป็นคนมีนิสัยประหยัด ฐานะ และประมาณงานออก
- ทำให้เป็นคนกระฉับกระเฉง มีพละนาถายแข็งแรงสมบูรณ์ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ

๗. ขวนขวายเรียนธรรมวินัยธรรมะ มี ๒ นัย

นัยที่ ๑ หมายถึง ความดี ความถูกต้อง เช่น ความเมตตา กรุณา ความอดทน ไม่หงุดหงิด ใจน้อย เป็นต้น ล้วนเป็นธรรมะ

นัยที่ ๒ หมายถึง ความจริงตามธรรมชาติ เช่น ความเกิด แก่ เจ็บ และตาย เป็นต้น ล้วนเป็นธรรมะ

ธรรมะ จึงแปลว่า ความดีก็ได้ ความถูกต้องก็ได้ ธรรมชาติก็ได้ แล้วแต่กรณี

คำสอนที่อยู่ในพระไตรปิฎก ว่าอะไรเป็นความดี อะไรเป็นความชั่ว ตลอดจนลักษณะธรรมชาติต่าง ๆ ที่กล่าวไว้ในพระไตรปิฎก ล้วนเป็นธรรมะทั้งสิ้น

วินัย คือข้อบังคับที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนา ซึ่งกำหนดให้พระภิกษุต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ หรือไม่ให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้

วินัยของชาวบ้านคือ ศีล ๕ ข้อ

วินัยของสามเณร คือ ศีล ๑๐ ข้อ

วินัยของพระภิกษุ คือ ศีล ๒๒๗ ข้อซึ่งเป็นแม่บท นอกนั้นแยกเป็น รายละเอียดในการปฏิบัติออกไปได้ถึง

นักกีฬาต้องซ้อมวิ่งก่อนลงสนาม แต่สนามที่ซ้อมวิ่ง กับสนามที่วิ่งจริงไม่เหมือนกัน สนามซ้อมวิ่งทำให้วิ่งลำบาก กล้ามเนื้อจะได้แข็งแรงเร็วมีการยืดตัวเป็นพิเศษ ถึงเวลาวิ่งจริง ๆ จะไปได้เร็ว

สติของคนก็เช่นกัน จะให้ดีได้ต้องฝึก ฝึกแบบนักกีฬา แต่แทนที่จะเป็นสนามวิ่ง ก็ใช้ศีล ๒๒๗ ข้อ ซึ่งแตกเป็นรายละเอียดถึง ๒๑,๐๐๐ ข้อ เป็นบทฝึก ฝึกหนักเข้า ๆ สติจะดี

วินัยจึงมีไว้เพื่อควบคุมพระภิกษุไม่ให้เผลอสติ ถ้ารักษาวินัยอย่างเคร่งครัดในสมณเพศเรื่อยไป ย่อมมีโอกาสสำเร็จเป็นพระอรหันต์โดยง่าย แต่ถึงจะสึกออกมา ก็ยังเป็นคนมีสติดี สามารถทำการงานได้โดยไม่ผิดพลาด เพราะได้ฝึกสำรวม ระวังมากอนั่นเอง

คำว่า "ธรรมวินัย" จึงหมายถึง คำสั่งสอน ในพระไตรปิฎกทั้งหมด ซึ่งมี ๒ ลักษณะคือ

- ❖ เป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับ เรียกว่า วินัย ซึ่งต้องทำตามนั้น ถ้าไม่ทำก็เสียหาย
- ❖ เป็นข้อเสนอแนะให้ทำความดีในรูปแบบต่าง ๆ เรียกว่า ธรรมะ ซึ่งใครทำย่อมได้ดี ใครไม่ทำก็ไม่ดี

๘. ดำรงตนให้น่าไหว

ผู้ที่หน้ากราบไหว้คือ ผู้ที่หมั่นปรับปรุงตัวเอง ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการบวช คือ กำจัดกิเลสในตัวให้หมดไปกิเลสในตัวคนเรามีอยู่ ๓ ตระกูลใหญ่ ๆ คือ โภคะ โทสะ โมหะ

โภคะ คือ ความโลภ เห็นแก่ได้

โทสะ คือ ความโกรธ พยาบาท คิดทำลายล้างผลาญ

โมหะ คือ ความหลง ได้แก่หลงตัวเอง หลงตระกูลและหลงผิดต่าง ๆ

กิจวัตรข้อสุดท้ายนี้ มีเพื่อเน้นย้ำให้มีการปฏิบัติกิจวัตรทั้ง ๗ ข้อแรกอย่างจริงจัง จะได้เป็นพระภิกษุสามเณรที่น่าเคารพกราบไหว้ของสาธุชนทั่วไป เป็นผู้ที่มีแต่ความสุข เพราะได้เพาะนิสัยดี แทนที่นิสัยเสียๆที่มีมาแต่เดิม และที่สำคัญคือ ได้ประพடுத்தตนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการบวชแท้จริง

อานิสงส์ของการบรรพชา

กล่าวโดยย่ออานิสงส์ของการบวชแบ่งออกได้ ๒ ประเภท คือ

ประเภทที่ ๑ อานิสงส์หลัก ได้แก่

๑. กรณีของผู้ที่หมดกิเลส สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ย่อมได้อานิสงส์คือ

- ก. ทุกข์เก่าหมดไป
- ข. ทุกข์ใหม่ไม่เกิดขึ้น คือ หมดกิเลส
- ค. เป็นเนืองนบุญอันประเสริฐของมนุษย์ทั้งหลาย ที่ได้ทำบุญให้ท่าน และถวายสักการะแด่ท่าน

๒. มองถึงด้านคุณธรรมในตัวของผู้บวช

- ก. ทำให้ตัวเองเป็นผู้มีความบริสุทธิ์กาย วาจา ใจ
- ข. จะได้น้ำใจงาม ที่เรียกว่า เป็นคนมีน้ำใจ
- ค. เป็นผู้ที่มีปัญญา

ประการที่ ๒ อานิสงส์พลอยได้ ได้แก่

๑. อานิสงส์ที่เกิดแก่ผู้อื่น

- ก. ช่วยให้บิดามารดาได้มีโอกาสใกล้ชิดพระศาสนา เช่น ได้ฟังธรรม เป็นต้น เพราะต้องไปเยี่ยมเยียนผู้บวชอยู่เสมอ
- ข. แม้สึกออกไปแล้ว ลูกเมียก็เป็นสุข เพราะได้นิสัยดี ๆ ที่เกิดจากการขัดเกลาติดตัวไป เมื่อก่อนเคยทะเลาะเมามากขึ้นมากก็อาละวาด พอบวชแล้วสึกออกไปนิสัยดีขึ้น
- ค. ประเทศชาติได้พลเมืองดีเพิ่มขึ้น

๒. อานิสงส์ทางธรรม เป็นผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา

อานิสงส์ของการบรรพชาชั่วคราว

สำหรับนิสิต นักศึกษา ที่ได้บวชในช่วงสั้น ๆ เป็นครั้งคราวถือว่าเป็นการบวชชั่วคราว หากตั้งใจประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัดแล้ว ย่อมได้อานิสงส์ดังนี้

- ๑. เป็นผู้รู้จักบริหารเวลา คือ รู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ภาษาศาสนาเรียกว่า กาลัญญตา เป็นผู้รู้จักกาลทันเป็นคุณธรรมข้อหนึ่งของสัปบุรุษขณะเป็นนิสิต นักศึกษา ภาระรับผิดชอบยังมีไม่มาก ความกังวลทางบ้านเรือนไม่มี หากรับมาบวชก่อน ย่อมบรรลุธรรมได้โดยง่าย
- ๒. แม้ช่วงเวลานั้น แต่ถ้าวางมือปฏิบัติอย่างจริงจัง ก็จะได้ลิ้มรสความสุขอันเกิดจากความสงบแต่เยาว์ เพราะตอนเป็นนิสิต นักศึกษาใกล้จะแก่จัด เป็นเหมือนไม้อ่อน พอดัดได้ง่ายครั้นบวชแล้วได้รับรสแห่งความสุขภายใน ก็จะมีจิตที่สงบ อยู่นั้นมีจริง สุขภายในดีกว่า ก็จะไม่ติดในอามิสขันธ์อันเป็นความสุขทางโลก
- ๓. มีโอกาสได้ศึกษาหลักธรรมไว้กับความรู้ จะได้ใช้ความรู้ทั่วไปในทางที่ถูกที่ควร ดังพุทธพจน์บทหนึ่งว่า “ความรู้ทางด้านวิชาการ ที่ชาวโลกเรียน หากเกิดแก่คนพาล ไม่มีศีลธรรม ย่อมมีแต่จะนำความฉิบหายมาให้ เพราะเขาจะนำความรู้ไปใช้ในทางที่ผิด เนื่องจากไม่มีคุณธรรมกำกับ”
- ๔. ทำให้ได้ฝึกวินัย และเข้าใจวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ถ้าบวชแล้วตั้งใจฝึกฝนอบรมตนอย่างจริงจัง สึกออกไปแล้วจะเป็นคนรักวินัย คนไทยส่วนมากมักจะไม่สังเกตทั้ง ๆ ที่มีพระเป็นตัวอย่างทางวินัยให้ดู เข้าซั้้นก็เดินออกไปปิ่นบาทตักกันเป็นแถว สวดมนต์ หรือฟังเทศน์ท่านก็นั่งเป็นแถว เพราะฉะนั้นคนที่เคยบวชแล้วความมีวินัยก็จะติดเป็นนิสัยไปด้วย
- ๕. ทำให้ได้ฝึกสมาธิ ทำจิตให้สงบ ซึ่งเป็นผลดีต่อการศึกษาต่อไปภายหลัง
- ๖. เกิดความปลื้มปิติยินดี ที่ได้ทำความดีไว้แล้วตั้งแต่ยังเยาว์ปิตินี้จะเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงใจอยู่เสมอ ถึงคราวจะตาย ก็ไม่ห่วงหน้าพะวงหลัง
- คนหนุ่มสาวมักมองโลกไปข้างหน้า คิดสร้างอนาคตอย่างอย่างนี้ ส่วนคนเฒ่าคนแก่จะเหลียวมองข้างหลัง คือถ้ามองย้อนหลังไปดู เราได้ทำความดีอย่างนั้น ๆ นึกแล้วก็ชื่นใจ แต่ถ้าแก่แล้ว เหลียวหลังไปดู หากได้ไม่ได้ ก็จะได้ความเสียใจเป็นเครื่องตอบแทน ตอนใกล้ตาย ก็ตายแบบใจเดียว ตรงกันข้าม ถ้าเคยบวช เคยทำความดีมาก่อน ก็จะไม่ปลื้มปิติว่าได้ทำความดีแล้ว แม้จะตายก็ตายดี ตายอย่างคนที่ใช้ชีวิตคุ้มค่านั่นแล้ว
- ๗. ทำให้รู้จักเป้าหมายของชีวิตที่แท้จริงว่า เกิดมาทำไม เพราะฝึกแล้วรู้ว่า ทำให้กิเลสหมดไป เกิดเป็นสุขภายในขึ้นมาตามลำดับ จะได้แก้ไขปรับปรุงตัวเองได้อย่างถูกต้อง
- ๘. ทำให้มีความอดทน ไม่นั่นโน่นในอุปสรรค

๙. ทำให้รู้จักตนเอง คือ รู้ว่าตัวเองมีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมแค่ไหน เพียงใด เมื่อก่อนเราก็มองว่าเราเก่ง แต่พอมาบวชแล้วได้ฝึกตน รู้เลยว่า จริง ๆ แล้วความสามารถแค่ไหน แต่เราได้พัฒนาปรับปรุงตัวเองขึ้นมาได้อีกระดับหนึ่ง

๑๐. ทำให้เป็นคนมีเหตุผล

๑๑. ได้ชื่อว่าได้ชำระโทษทางกาย วาจา ใจ ให้สิ้นไป เพราะ ศีล ชำระโทษทางกาย วาจาสมาธิ ชำระโทษทางสันดาน ให้เป็นคนมีสัมมาทิฐิ

๑๒. ได้ชื่อว่า ปฏิบัติบูชา ซึ่งเป็นการบูชาอันสูงสุด แม้จะเป็นช่วงสั้น ๆ ก็ตาม

๑๓. ทำให้มีโอกาสเอาชนะกิเลสได้ระยะหนึ่ง จึงมีเชื้อสายแห่งความเป็นผู้ชนะ คนเราเมื่อมีเชื้อแห่งชัยชนะแล้ว ต่อไปเห็นอะไรก็ไม่ย่อท้อเพียรจนสำเร็จได้ การปฏิบัติตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนไว้อย่างเคร่งครัด จนสามารถเอาชนะกิเลสได้ในการบวชระยะสั้น ๆ นั้นย่อมเกิดกำลังใจว่า เราก็มียึดมือ ฉะนั้นการดำเนินตามรอยเบื้องพระยุคลบาทแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์สาวกทั้งหลายนั้นแม้ยากยิ่งแต่ก็มีสิ่งทีเหลือวิสัย ใจสู้ขึ้นมาเมื่อไหร่ หนทางข้างหน้าก็ไปได้ยาก

๑๔. ทำให้แสวงหาความสุขได้มากที่สุด เท่าที่มนุษย์จะพึงได้

๑๕. ได้ชื่อว่า เป็นผู้มีการชีวิตแล้ว เพราะได้กระทำความดีที่บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา ใจ

๑๖. ได้ชื่อว่าเป็นผู้เริ่มเดินทางไปพระนิพพานแล้ว ส่วนจะได้เท่าไรนั้น ไม่ต้องห่วง เพราะเมื่อได้เริ่มต้นหนึ่งแล้ว สอง สาม สี่ ห้า ก็จะตามมาเอง แต่ถ้าไม่ได้เริ่มก็ยังอยู่ที่ศูนย์นั้นแหละ ดายเปล่าไปอีกชาติหนึ่ง

นี่คืออานิสงส์โดยย่อของการบวชชั่วคราว ด้วยเหตุนี้ก่อนที่จะปล่อยให้เด็กในปกครองของท่าน ไปหลงอยู่กับความเพลิดเพลินทางโลก หรือติดอบายมุขนานาชนิด ท่านที่เป็นพ่อ แม่ ผู้ปกครอง ควรสนับสนุนเขาให้ได้มาบวชในพระบวรพุทธศาสนา ก่อน ทั้งนี้ นอกจากท่านจะได้ชื่อว่าเป็นพ่อแม่ ผู้ปกครองที่สมบูรณ์ที่สุดแล้ว ยังเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขอันไพศาล ยิ่งยืนนาน สมดังพุทธดำรัสที่ว่า

“จงมาเป็นภิกษุเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ ให้ถึงที่สุดแห่งทุกข์เถิด”

พระสงฆ์กับสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่ควรคู่กันไปแม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ประสูตรที่ใต้ต้นสาละ ที่ตั้งอยู่สวนลุมพินีวัน หรือตรัสรู้ที่ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ และปรินิพพานที่ใต้ต้นรังค์ ซึ่งก็ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ เป็นธรรมชาติ

สิ่งแวดล้อมคือสิ่งต่าง ๆ ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคมที่แวดล้อมมนุษย์อยู่ซึ่งจำแนกได้เป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ อันได้แก่ น้ำ อากาศ พืชและสัตว์ ร่าตุอันเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์นำมาใช้สอยเป็นประโยชน์ได้ สิ่งแวดล้อมทางสังคม คือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ชุมชน อาคารบ้านเรือน เครื่องอุปโภคบริโภค ต่าง ๆ ศิลปกรรม วัฒนธรรม

สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน พึ่งพาอาศัยกันหรือเบียดเบียนกันโดยตรง สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาตินั้นมักเอื้อเพื่อเป็นประโยชน์ต่อกัน ส่วนที่จะเบียดเบียนกันมีน้อย จึงมักอยู่ในสภาพที่สมดุลหรือมีความสมบูรณ์แต่สิ่งแวดล้อมทางสังคมซึ่งเป็นฝีมือของมนุษย์นั้น เบียดเบียนสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติโดยตรง พระสงฆ์ก็ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมเช่นกัน ดังนั้น พระสงฆ์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษได้ และในทางกลับกัน หากพระสงฆ์จะเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหานี้ น่าจะทำได้กว่ากว่า จึงเกิดกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติ เพื่อให้ได้ประสบการณ์จริง เพื่อให้ธรรมชาติเป็นครูแก่เรา

บทที่ ๓

องค์ความรู้และการพัฒนาคุณภาพการบรรพชา

จากการศึกษาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งทางหน่วยได้ดำเนินการตั้งแต่ระยะเริ่มต้นโดยมีการประชุมซึ่งมีหัวหน้าหน่วยอบรมทั้ง ๑๒ หน่วยและนักวิชาการ ร่วมในรูปแบบวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลของแต่ละพื้นที่ ซึ่งการดำเนินการโดยการให้แต่ละพื้นที่นำกระบวนการ หรือข้อมูลต่าง ๆ ที่ดำเนินการของแต่ละท้องที่ในปีที่ผ่านมา มา นำมาวิเคราะห์เพื่อที่ศึกษาว่าแต่ละหน่วยพื้นที่ได้ดำเนินการบรรพชา สามเณรภาคฤดูร้อนกันอย่างไร เป็น การศึกษาที่บางครั้งหน่วยที่ดำเนินการอบรมนั้นไม่รู้ว่าหน่วยนั้น ๆ ได้ใช้รูปแบบของตนเองที่ผ่านมาเป็นอย่างไร ซึ่ง ไม่ได้สังเกตว่าความรู้ต่าง ๆ ที่ดำเนินการไปนั้นเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่ามากต่อการนำมาปรับเปลี่ยนรูปแบบให้ เป็นปัจจุบันที่สุด

พื้นฐานความรู้ที่ได้มาจากการจัดกิจกรรม หรือกระบวนการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของแต่ละปี และ แต่ละพื้นที่ ที่ใช้กันจนทุกปีจนถึงปัจจุบันนี้ คือ

ความรู้ที่เปิดเผย (explicit knowledge) หมายถึง สิ่งที่ปรากฏในรูปเอกสาร คู่มือ สื่อในรูปแบบต่าง ๆ ที่ผู้สนใจสามารถเสาะหา สืบค้นเข้าถึงได้สะดวก และแลกเปลี่ยนถ่ายทอดได้

ความรู้ฝังลึก (tacit knowledge) หมายถึง สิ่งที่อยู่ในบุคคล ได้แก่ ทักษะประสบการณ์ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ฯลฯ ซึ่งบางครั้งบุคคลนั้นอาจไม่รู้สึกว่าตนมีความรู้ประเภทนี้

ความรู้แฝงในองค์กร (embedded knowledge) หมายถึง แบบแผน ธรรมเนียมปฏิบัติ วัฒนธรรม องค์กร กฎ กติกา ข้อตกลงต่าง ๆ ของการทำงานร่วมกันในกลุ่ม/องค์กร (วิจารณ์ พานิช.๒๕๔๖)

ความรู้ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับชุมชน ชนบท เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ พืชพันธุ์และสัตว์ใน ท้องถิ่น การอาชีพ วัฒนธรรม การใช้เทคโนโลยี ปัญหาและการแก้ปัญหา

ขณะนี้ระบบการศึกษาทุก ๆ ระดับ ตั้งแต่ประถมศึกษาจนถึงมหาวิทยาลัย เกือบจะไม่ได้ศึกษาให้เกิด ความรู้จริงเกี่ยวกับการศึกษาพื้นฐานชุมชน ชนบท ศาสนาวัฒนธรรม

"...พวกเราต้องยอมรับก่อนนะว่า ความรู้ต่างๆ เหล่านี้เป็นความรู้พื้นฐาน เป็นความรู้เป็นหลักวิชาการมาก นัก แต่อยู่ในหลักของการปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ เพราะว่าหลักอันใดปฏิบัติแล้วได้ผล มันจะ จารึก ฝังไว้อยู่ที่หัว หลักการต่างๆ ต้องแปะไว้ที่ข้างสมอง หรือแปะไว้ที่หัวใจ พร้อมใช้ทุกครั้ง เหมือนที่ลองถามอะไรพวกเธอทั้งหลายนี้ เธอมักแะก่กล่อก่อน พอไปเรียนอะไรมาก็เก็บไว้ในกล่อง ถึงเวลาก็แะก่กล่อกมาใช้ แทนที่จะแปะไว้ตรงนี้(ชี้ที่ ศีรษะ)พร้อมใช้ เพราะว่าเอาไว้ในกล่อง ไม่เคยนำมาใช้นั่นตรายมีมิดคมเอาใส่กล่องแทนที่จะใส่ฝักไว้ข้างเอว ..."(บุญยงค์ วงศ์รักมิตร สัมภาษณ์๑๑ พ.ย.๒๕๔๕)

นับตั้งแต่โบราณมา วัดเป็นสถาบันที่ให้การศึกษแก่เยาวชนไทยตลอดมา การศึกษาระทำกันที่วัดโดย มีพระภิกษุสงฆ์ผู้มีความรู้สูงกว่าชาวบ้าน เป็นผู้จัดการศึกษาและเป็นครู เด็กชายจะถูกนำไปเป็นศิษย์วัดหรือ

สามเณรเพื่อศึกษาเล่าเรียน รวมทั้งการอบรมศีลธรรม และหลักธรรมทางศาสนา ทำให้เด็กชายส่วนมากอ่านออกเขียนได้ และมีความรู้ในด้ายจริยธรรมของสังคมโดยถือเป็นเกียรติ ของตนเอง และครอบครัว

จากความเชื่อเหล่านี้ทำให้ผู้ปกครองนำเด็กเยาวชน ลูก หลาน นักเรียน นักศึกษา เข้ามาศึกษาเข้ามารับพรพาเพื่อให้ได้ให้การศึกษาในเรื่องของศีลธรรมเหล่านั้น บางครั้งเป็นสิ่งที่บางพื้นที่ที่รองรับเยาวชนเหล่านั้นไม่ได้ ทำให้การจัดกระบวนการ กิจกรรมต่าง ๆ ย่างช้า ๆ เกิน ๆ ไปมากเพราะจำนวนผู้ที่เข้ามาบรรพชาเหล่านั้นมาก พระพี่เลี้ยงไม่เพียงพอ และยิ่งขาดเทคนิคหลาย ๆ อย่างที่จะทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยได้มาก อาจจะเป็นการมองโดยทั่วไปว่าเมื่อนำบุตรหลานไปมอบให้กับพระแล้วก็ไม่ต้องห่วงเพราะเป็นหน้าที่ของหน่วยอบรมเหล่านั้นจะกำชับ หรือปกครองตลอดการการอบรมซึ่งทำให้ไม่เกิดความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองกับหน่วยอบรมเลย

ปัญหาหลาย ๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งกับการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่จังหวัดน่าน มักพบอยู่เป็นบางพื้นที่ ซึ่งเป็นเรื่องที่แทบที่จะไม่เกิดขึ้นเลยก็คือ การหาสามเณรเข้ามาบรรพชา เป็นกรณีที่บางหน่วยอบรมที่ต้องปฏิบัติอย่างจริงจัง เพราะหน่วยอบรมเหล่านั้นซึ่งล้วนแล้วเป็นหน่วยอบรมที่อยู่ในสถาบันการศึกษาทั้งสิ้น และเป็นสถาบันที่จะต้องมีการเข้าสู่ระบบการเรียนการสอน หากว่าไม่มีบุคลากรเข้าศึกษาแล้วในอนาคตการศึกษาของหน่วยนั้น ๆ ก็ต้องมีปัญหาในการจัดการบริหาร แต่ก็ตรงกันข้ามกับหน่วยอบรมบางหน่วยที่ เยาวชนหรือ สามเณรที่จะบวชนั้นมากกว่าความต้องการของหน่วยอบรม เมื่อมองปัญหาต่าง ๆ แล้วก็พอแยกประเด็นคือ

ปัจจัย ในการซื้อเครื่องอัฐบริขารและค่าภัตตาหารเลี้ยงสามเณร เป็นปัญหาหลักที่บางหน่วยก็พบอุปสรรคที่สำคัญและตรงกับทุกหน่วยเป็นส่วนใหญ่ การบรรพชาทุกครั้งต้องใช้จ่ายมากผู้ปกครองต้องสอบถามในแต่ละหน่วยอบรมว่า การบวชในแต่ละครั้งนั้นให้ทางผู้ปกครองต้องทำอะไร โดยเฉพาะเรื่องปัจจัยเพราะผู้ปกครองฐานะค่อนข้างยากจน แต่อยากให้นุตรของตนได้บวชและศึกษาในทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมคือการนำภัตตาหารมาร่วมเป็นบางวันเท่านั้นถ้าหากมากกว่านั้นก็ไม่ได้ เนื่องจากต้องทำเป็นจำนวนมาก

ประดิษฐ์ กะลาสิ (สัมภาษณ์ ๒๕๔๖) ได้เสนอแนวคิดในการจัดสรรในเรื่องการหาปัจจัย และอุปกรณ์อัฐบริขารว่า ทางโรงเรียนปัวได้ดำเนินการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนโดยการเว้นช่วงปี คือสมมติว่าปีนี้จัดบรรพชา ปีต่อไปก็หยุดเพื่อให้ครูบาอาจารย์ พักผ่อน (ครอบครัว) ปีต่อไปก็ดำเนินการจัดกิจกรรมการบรรพชาเป็นอย่างนี้เรื่อยมา "ปัจจัยได้มาอย่างไร ?" ผมได้มาจากญาติโยมที่อยู่ทางกรุงเทพฯ ผู้ที่รู้จักเมื่อครั้งยังเป็น "พระภิกษุ" เรื่องปัจจัยจะไม่มีปัญหาเพียงแต่บอกญาติโยมว่าบรรพชารูป ละ ๒๐ บาท ไม่นานก็ครบตามจำนวน ซึ่งก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ใช้บารมีหรืออันสงค์เก่าของหัวหน้าโครงการที่ผ่านประสบการณ์ การบวชในพุทธศาสนามาเรียบร้อยแล้ว และได้ศรัทธาจากประชาชนที่อยู่ในตัวเมืองใหญ่ที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความเจริญด้านวัตถุ และหลากหลายวัฒนธรรม แต่ยังเต็มเปี่ยมไปด้วยความเสียสละให้ทาน ถึงแม้พระภิกษุรูปนั้น ๆ จะได้ศึกษาลาเพศเป็นคฤหัสถ์ก็ตาม ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงแรงจิตศรัทธาของสาธุชนคนไทยที่มีหัวใจแห่งการนับถือพุทธศาสนา เห็นความสำคัญของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเพื่อที่จะช่วยให้ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาได้มีโอกาสเข้าศึกษาในระดับที่ ตนเองปรารถนา

องค์กรชุมชนกับกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนเป็นหัวใจของการพัฒนา

แม้การพัฒนาชนบทจะมีหลายองค์ประกอบ แต่องค์ประกอบที่เป็นหัวใจของความยั่งยืนของสังคมชนบท มี ๓ องค์ประกอบ คือ

๑. องค์กรชุมชน หรือองค์กรสงฆ์ คือองค์กรที่ชาวบ้านก่อตั้งขึ้นเอง หรือเป็นองค์กรที่พระสงฆ์เห็นควรจัดตั้ง เป็นองค์กรที่ เฉพาะกิจ และสามารถทำให้เกิดความเจริญยั่งยืนไปไม่ใช่องค์กรที่ทางราชการไปจัดตั้งให้

การมีองค์กรชุมชน พระสงฆ์ ทำให้มีการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง โดยชุมชนเพื่อชุมชนทำให้สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนและอื่น ๆ รวมทั้งทำให้เผชิญภาวะวิกฤติได้ดีขึ้น

การมีองค์กรชุมชนคือประชาธิปไตยในระดับ “รากหญ้า” อันเป็นประชาธิปไตยที่ใกล้ตัวชาวบ้านที่สุด หากมีการส่งเสริมให้มืองค์กรชุมชนและมีการรับรองความเป็นนิติบุคคลขององค์กรชุมชน ไม่เพียงแต่จะทำให้แก้ปัญหาความยากจนได้โดยรวมเร็วเท่านั้น แต่ประชาธิปไตยในระดับ “รากหญ้า” จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพของประชาธิปไตยในระดับบนด้วย

ในสังคมปัจจุบันและอนาคตซึ่ง ความหลากหลายประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารและมีบทบาทในด้านต่าง ๆ มากขึ้น

๒. ความรู้ ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ความรู้จริงคือ พลัง การท่องเนื้อหาในหนังสือโดยปราศจากการศึกษา สภาพของจริงไม่ทำให้เกิดความรู้จริง ความรู้เรื่องเกี่ยวกับชุมชนจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความยั่งยืนของสังคมชนบท ระบบการศึกษาทั้งหมดควรจะเข้ามาสร้างความรู้จริงเกี่ยวกับชนบท

๓. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หรือองค์กร ต้องแยกกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรหรือประชาชน ออกเป็นคนละเรื่องกับความรู้ที่กล่าวถึงในข้อ ๒ เพราะแม้เรามีความรู้เกี่ยวกับชนบทแต่ปราศจากกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนก็ยังไม่เกิดการพัฒนาขึ้น เปรียบประดุจว่าเมื่อมีองค์ความรู้ในพระไตรปิฎก ถ้าพุทธบริษัทไม่เรียนรู้ก็ไม่บรรลุธรรมหรือมีการพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ในที่นี้ไม่ได้แปลว่าให้เยาวชนท่องหนังสือ หรือให้วิทยากรไปสอนความรู้สำเร็จรูปได้ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง ประยุกต์ นำไปใช้เลย นั่นก็หมายความว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน องค์กรสงฆ์หรือหน่วยอบรม และเยาวชน

การศึกษาองค์ความรู้ ที่ได้จากชุมชน โดยชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดให้แก่ผู้เข้าอบรม ซึ่งจะ เป็นประโยชน์มาก โดยให้ผู้ที่มีประสบการณ์ในพื้นที่

ที่มา : สมคิด อิศุทธรมโม.๒๕๔๖

ศาสนพิธีและพิธีกรรมการบรรพชา อุปสมบท

ศาสนพิธี หมายถึง ระเบียบแบบแผนหรือแบบอย่างที่พึงปฏิบัติในศาสนาเมื่อนำมาใช้ในพระพุทธศาสนา ความจริง ศาสนพิธี เป็นสิ่งที่มีอยู่ในทุกศาสนาซึ่งแตกต่างกันไปตามลักษณะความเชื่อของศาสนาหรือลัทธินั้น ๆ เป็นสิ่งเกิดขึ้นภายหลังศาสนา โดยศาสนาต่าง ๆ จะเกิดขึ้นมาก่อน แล้วพิธีกรรมต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นแม้ไม่ใช่สิ่งที่ เป็นแก่นสารของศาสนาแต่ท่านผู้รู้ก็เปรียบพิธีกรรมหรือศาสนาพิธีไว้ว่าเป็นดังเปลือกไม้ ซึ่งคอยห่อหุ้มแก่นของต้นไม้ คือเนื้อแท้ของศาสนาไว้ โดยทั้งสองส่วนนี้ต้องอาศัยซึ่งกันและกันกล่าวคือ หากไม่มีแก่นแท้ของศาสนา ศาสนพิธี

ก็อยู่ไม่ได้นาน เช่นเดียวกับต้นไม้ที่มีแต่เปลือกไม่มีแก่นก็ทำให้ต้นไม้ที่นั้นทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศ แรงลม ก็หาไม่ ซึ่งแกนของต้นไม้จะอยู่หรือเจริญเติบโตได้นั้นต้องมีกระพี้หรือเปลือกเป็นผู้นำอาหารมาหล่อเลี้ยงให้กับลำต้นตลอด เช่นเดียวกับศาสนาที่จะต้องมียุติธรรมควบคู่ไปกับหลักของศาสนา เพื่อให้เข้ากับจิตของคนซึ่งทางพุทธศาสนา ได้กล่าวไว้ถึง ๖ ชนิดนั่นก็คือ ๑. รากจริต พวกที่รักสวรั้งาม ชอบทำอะไรที่ใช้ความละเอียด ประณีต เป็นพวกที่จะสอนอะไรต้องนุ่มนวล ๒. โทสจริต พวกที่ใจร้อน ชอบทำงานที่ใช้ความเร็ว และการอยู่กับผู้คนต้องกระตือรือร้น ซึ่งจะเป็นนิสัยที่ชอบทำหาย ๓. โมหจริต พวกไม่กระตือรือร้น เฉื่อยชาไม่ค่อยที่จะสนใจในการปฏิบัติเท่าไร ๔. สัทธาจริต พวกที่เชื่อง่ายหูเบา ซึ่งหากความชอบอะไรแล้วก็จะทุ่มเทใจให้อย่างเต็มที่ ๕. พุทธจริต ซึ่งพวกนี้ค่อนข้างที่จะค่อนข้างที่จะมีน้อยมากที่ชอบใฝ่รู้ ช่างสงสัย ช่างสังเกต ทำอะไรมีการไตร่ตรองเสมอ ๖. วิตกจริต เป็นคนที่ไม่กล้าตัดสินใจ เป็นกังวล ไม่กล้าแสดงออก

เป็นธรรมดาต้นไม้ที่มีแก่นทั้งหลาย ใ้ว่าจะมีแก่นมาแต่เริ่มเกิดขึ้นเป็นต้น ก็หาไม่ได้ แก่นย่อมเกิดขึ้นภายหลังทั้งสิ้นและ ก่อนที่จะมีแก่นเกิดขึ้นภายในลำต้นได้ก็จำเป็นจะต้องอาศัยเปลือก อาศัยกระพี้ ห่อหุ้มป้องกันอยู่ภายนอก ถ้าต้นไม้ปราศจากเปลือกและกระพี้เสียแล้ว จะมีแก่นเกิดขึ้นไม่ได้เลยอันใด ความจริง ความนิยม เชื่อถือเกี่ยวกับเรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ เช่นพิธีเรียกขวัญ พิธีเชิญขวัญ พิธีทำขวัญ พิธีทำขวัญนาคน เป็นต้น ที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายนิยมประเพณีปฏิบัติจัดทำสืบต่อกันมาแต่โบราณกาลจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ล้วนเป็นเรื่องของลัทธิศาสนาพราหมณ์ทั้งสิ้น ไม่ใช่คำสอนทางพระพุทธศาสนา ไม่ใช่เนื้อหาสาระ ไม่ใช่แก่นไม่ใช่สาระจัดได้ว่าเป็นเพียงเปลือก เป็นเพียงกระพี้ของพระพุทธศาสนาแม้โดยแท้ อุปมาเหมือนบรรดาบุคคลทั้งหลายที่เดินขึ้นบันไดอาคารบ้านเรือน บุคคลที่มีกำลังกายอ่อนแอ ไม่แข็งแรง ได้แก่ เด็กและคนทุพพลภาพ หรือคนชราทุพพลภาพ ย่อมมีความจำเป็นจะต้องอาศัยเกาะราวบันไดขึ้นลง ส่วนบุคคลที่มีร่างกายแข็งแรงก็ไม่มีมีความจำเป็นจะต้องอาศัยเกาะราวบันได ขึ้นลงได้อย่างสะดวกสบาย

บรรดาพุทธศาสนิกชนทั้งหลายผู้นิยมเชื่อถือพิธีต่าง ๆ ก็อันนั้นเหมือนกัน พุทธศาสนิกชนผู้ได้รับการศึกษาอบรมในทางพระพุทธศาสนายังน้อย ยังเข้าไม่ถึงสัจธรรมข้อว่ายังเป็นผู้มีกำลังใจไม่เข้มแข็ง ยังมีจิตใจไม่มั่นคง จึงจำเป็นจะต้องอาศัยเกาะพิธีต่าง ๆ ไปพลาง ๆ ก่อน ส่วนพุทธศาสนิกชนผู้ที่ได้รับการศึกษาอบรมจนมีความรู้เข้าถึงสัจธรรมแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นจะต้องอาศัยเกาะพิธีต่างเหล่านั้นอีกต่อไป ซึ่งพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตใจยังไม่เข้มแข็งพอ ไม่อาศัยเกาะพิธีต้องเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้หันเข้าหาพระพุทธศาสนาแล้ว ก็ไม่มีโอกาสจะได้รับการศึกษาอบรมทางพระพุทธศาสนา และไม่มีโอกาสจะประพฤติปฏิบัติตนเข้าถึงสัจธรรมทางพระพุทธศาสนาได้เลย

การบรรพชาอุปสมบท มีกฎเกณฑ์อยู่ว่ากุลบุตรคนใดจะเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาต้องได้รับการอนุญาตจากบิดามารดาญาติพี่น้องเสียก่อน เนื่องมาจากในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าได้ทำการบรรพชาสามเณรราหุลซึ่งเป็นพระโอรสของพระองค์เองเมื่อครั้งเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ โดยไม่ได้รับการอนุญาตจากญาติพี่น้อง ทำให้พระเจ้าสุทโธทนะไม่ทรงพอพระทัย และทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงประทานอุปสมบทให้แก่บุคคลที่พ่อแม่หรือญาติอนุญาตให้เท่านั้น ซึ่งพระพุทธเจ้าก็ทรงรับและถือปฏิบัติตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา และทรงบัญญัติเป็นสิกขาบทขึ้นมาว่าถ้าพระภิกษุรูปใดอุปสมบทให้แก่กุลบุตรที่ไม่ได้รับอนุญาตจะต้องโทษทางพระวินัย แต่ในปัจจุบันนี้ได้เพิ่มหลักการให้ละเอียดขึ้น เช่น ในกรณีที่ต้องการจะบวชหรืออุปสมบทเป็นข้าราชการหรือพนักงานบริษัทต้องไปขอใบอนุญาตบวชจากผู้บังคับบัญชาก่อน ผู้ขอรับการบรรพชาอุปสมบทต้องมีใบรับรองแพทย์ ใบรับรองความ

ประเพณีจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ทั้งหมดที่ตั้งขึ้นตามความเห็นชอบคณะสงฆ์ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดข้อครหาภายหลังการบรรพชาอุปสมบทและเป็นการแสดงความบริสุทธิ์ใจของผู้ที่จะเข้ามาบรรพชาอุปสมบท และพระที่สามารถออกใบอนุญาตให้บรรพชาอุปสมบทได้ก็คือเจ้าคณะอำเภอเท่านั้น เมื่อได้รับเอกสารพร้อมแล้วก็กำหนดวันเวลาทำการบรรพชาอุปสมบท ก่อนทำการบรรพชาอุปสมบทต้องทำพิธีโกนหัว โดยนิมนต์พระสงฆ์จำนวน ๕ รูป มาเจริญชัยมงคลเพื่อความเป็นสิริมงคล จากนั้นก็นุ่งขาวห่มขาวเป็นนาค การเป็นนาคก่อนทำการบรรพชาอุปสมบทนั้นมีเรื่องสืบเนื่องมาจากครั้งพุทธกาล คือมีพญานาคตนหนึ่งแปลงกายเป็นมนุษย์มาฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าเกิดความเลื่อมใสศรัทธาจึงเข้าไปขออุปสมบทจากพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงทราบด้วยทิพยจักขู่ว่าเขาเป็นสัตว์เดรัจฉาน ไม่สามารถที่จะทำการอุปสมบทได้จึงไม่ทรงอนุญาต เพื่อเป็นการให้เกิดคติแก่พญานาคจึงเป็นพิธีกรรมที่นิยมทำกันว่า ก่อนบวชต้องนุ่งขาวห่มขาวเป็นนาคเสียก่อนสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ต่อจากนั้นก็ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญนาคเพื่อเป็นสิริมงคลเป็นการรับขวัญนาคก่อนทำการบรรพชาอุปสมบท การเป็นนาคบางพื้นที่จะใส่กระโสมที่ศีรษะโดยทำเป็นรูปพญานาค หลังจากนั้นก็เข้าสู่พิธีการบรรพชาอุปสมบท การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนในบางพื้นที่ก็ใช้พระภิกษุรูปเดียว คือ พระอุปฌาย์รูปเดียว ไม่มีพระอันดับ ส่วนการอุปสมบทนั้นต้องนิมนต์พระให้ครบองค์สงฆ์ คือ ตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป แต่ที่นิยมคือ ในชนบท ๕ , ๗ , ๙ รูป ชุมชนเมืองก็มากขึ้นตามกำลังศรัทธาของเจ้าภาพ ความแตกต่างระหว่างชนบทกับในเมืองก็คือ การที่พิธีอุปสมบทในชนบทจะใช้พระภิกษุจำนวนน้อยรูปเพราะว่าในชนบทมีพระจำพรรษาอยู่น้อย ไม่เหมือนในตัวเมืองที่มีพระจำพรรษามาก นอกจากนี้ในพิธีบรรพชา-อุปสมบทยังมีพิธีกรรมพื้นบ้านมาสอดแทรก บางพื้นที่บุคคลผู้ที่จะบรรพชาอุปสมบทต้องมีพ่อออกแม่ออก (โยมอุปฐากหรือเจ้าภาพในการบรรพชา-อุปสมบท) เสียก่อน มีการขนานนามเพื่อเป็นการระลึกถึงบุญคุณของพ่อแม่ที่ได้อบรมเลี้ยงดูมาและให้ถือพ่อออกแม่ออกเปรียบเสมือนพ่อแม่ที่แท้จริงของตน

พิธีขอขมาบิดามารดา
และพิธีทำขวัญนาค
ที่มา:
สมคิด อัสสุธรรมโม
(๒๕๔๗)

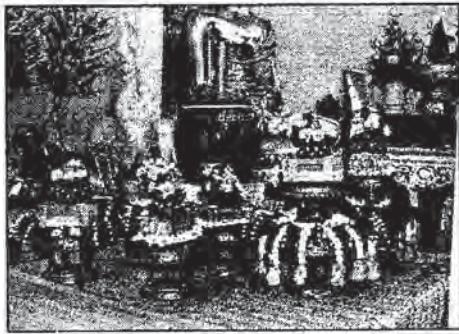
เครื่องไทยธรรมถวายพระสงฆ์ บางพื้นที่ก็ใช้ดอกไม้รูปเทียน บางพื้นที่ก็ใช้มะพร้าวประดับตกแต่งโดยการปักยอดปักจ้ายถวายพระสงฆ์ บางพื้นที่ก็ใช้เครื่องสังฆทานตลอดถึงของใช้ที่เหมาะสมแก่พระสงฆ์ เป็นปัจจัยภายนอกที่ทำให้รู้ว่าแน่แท้คือพิธีกรรมการบรรพชา-อุปสมบท ตามคติโบราณกาลที่สืบทอดกันมาช้านาน นอกจากนี้ประเภทเครื่องไทยธรรมที่นิยมถวายพระสงฆ์ ตามปัจจัย ๔ และสิ่งของที่นับเนื่องในปัจจัย ๔ เช่น

เครื่องนุ่งห่มประเภทเครื่องผ้าทุกชนิดที่มีสีสมควรแก่พระภิกษุสามเณรใช้สอยได้ ซึ่งมีสีไม่ฉูดฉาดบาดตา เป็นของไม่กำวาว เช่น ผ้าลายดอกไม้ เป็นต้น เป็นของไม่สมควรใช้นุ่งห่มสำหรับสมณะ

เครื่องขบฉันต่างชนิด ทั้งอาหารคาวหวานและเครื่องดื่มนานาชนิด ยกเว้นเครื่องดองของเมา เช่น สุรา เมรัยและยาเสพติดให้โทษทุกชนิด

เครื่องอุปกรณที่อยู่อาศัย ซึ่งรวมเรียกว่า เครื่องสุขภัณฑ์ได้แก่ ตู้ เตียง โต๊ะ เก้าอี้ ที่นอน เสื่อ หมอน มุ้ง พรหม เป็นต้น รวมทั้งเครื่องชำระมลทินกาย เช่น สบู่ ถูตัว ผงซักฟอก แปรงและยาสีฟัน เป็นต้น

เครื่องยานำบำบัดความป่วยไข้ทุกชนิดและเภสัช ๕ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย (น้ำตาล) รวมทั้งหมากพลู บุหรี่ ชา เป็นต้น

เครื่องสักการะที่เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงการสักการะ บูชาผู้มีพระคุณ หรือครูบาอาจารย์ที่ดี และประเสริฐ คือ พานพุ่มรูปเทียนแพ ซึ่งจะถวายแก่พระอุปัชฌาย์ และพระกรรมวาจา และอนุสาวนาจารย์ (ที่มา: สมคิด อิศฺฐธมฺโม, ๒๕๔๗)

วัฒนธรรมที่มีมาตั้งแต่โบราณกาลสำหรับการบรรพชาสามเณร หรือภิกษุ คือ การขับขอ ซึ่งเป็นการ บ่งบอกถึงการประยุกต์หลักธรรมให้มาเป็นการขับร้องที่ให้ผู้มาร่วมงานเพลิดเพลิน และเป็น คำสอนที่เกิดจากการเรียนรู้ทางศาสนา

ปัจจุบันสิ่งที่พบเห็น ที่หาได้ยากยิ่งที่สังคมชุมชน เมืองจะกระทำคือ การอยู่กันอย่างครอบครัวที่อบอุ่นไปด้วย ปู่ย่า ตายาย รักในศาสนา เห็นบุตรหลาน ได้บรรพชาอุปสมบทก็ชื่นใจ

หลักสูตรที่ใช้ในการอบรม

หลักสูตรของแต่ละพื้นที่ส่วนมากจะยึดหลักสูตรของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ที่จัดทำขึ้นโดย กรมการศาสนา บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนระยะสั้น แต่ว่าจะนำไปใช้ได้มากนักน้อยเพียงใดนั้นอยู่ที่การนำไป ประยุกต์เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ระยะเวลาของการอบรม และในขณะเดียวกันบางพื้นที่ก็จะให้หลักสูตร

การอบรมสามเณรภาคฤดูร้อนที่จัดทำขึ้น โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์หลาย ๆ หน่วยอบรมจะมีหลักสูตรที่ขาดไม่ได้คือเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม หลักธรรมขั้นพื้นฐาน เช่น หิริ โอตตปปะ สติ สัมปชัญญะ ขันติ การเดินจงกรม การเจริญสติปัฏฐาน การละลายพฤติกรรม บางพื้นที่เน้นการเดินทางไปดูวัดตามหมู่บ้านต่าง ๆ และให้วิทยากรตามให้ความรู้ซึ่งจะดำเนินการโดยการบรรพชาเป็นที่เรียบร้อยแล้วถึงจะออกเดิน เพื่อให้รู้เรื่องกฎระเบียบของการบรรพชาการเป็นภิกษุสามเณรใหม่ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลที่จะมาร่วมกิจกรรม ร่วมกับหน่วยอบรม ในเมืองกับชนบทจะเห็นความแตกต่างกันไม่มากเท่าไรแล้วแต่บางพื้นที่หน่วยอบรมที่พร้อมด้านหลักสูตรที่มีการพัฒนาจากการทดลองนำการอบรมแบบอยู่กับที่ คืออยู่ที่ใดที่หนึ่งจนปิดโครงการโดยการป้อนข้อมูลให้ผู้รับทราบอย่างเดียว ไม่มีการนัดหน้าการทุกอย่างต้องอยู่ในกรอบระเบียบ แบบแผน แนวคิดของผู้จัดกลุ่มๆ หนึ่งเท่านั้น จะไม่มีการศึกษาตามสภาพแวดล้อมอื่น แต่จะเป็นการสอนแบบในระบบเป็นวิชาที่เรียนแบบนักเรียนโดยเนื้อหาธรรมะล้วนๆ ตรงจุดนี้จะทำให้เด็กและเยาวชนที่เข้ามาบรรพชาเกิดความเบื่อหน่ายได้ ตามธรรมชาติของเด็กที่ต้องการความสนุกสนานบ้างเป็นบางครั้ง ทางพื้นที่จังหวัดน่านจึงได้มีการพัฒนารูปแบบหลักสูตรการบรรพชาสามเณรภาคฤดูให้สมสมัยที่สุด

โดยหลักสูตรในการจัดกิจกรรมจะเน้นในเรื่องของการศึกษาพระพุทธรูปศาสนามิ่ว่าจะเป็นพุทธประวัติ ธรรมวินัย (ระเบียบข้อบังคับ) ศาสนพิธี (พิธีกรรมทางศาสนา) มารยาทของชาวพุทธ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานแล้ว ยังมีการเน้นในเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพด้านต่างๆ เช่น การนำธรรมะเข้ามาประยุกต์ให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อม สภาพการดำเนินชีวิตประจำวัน ศีล สมาธิ ปัญญา เมื่อทุกคนมีแล้วก็สำนึกอยู่เสมอว่าสิ่งที่เราจะทำอะไร จะทำดี จะทำชั่ว ต้องมีสตินึกถึงศีล เป็นต้น การเน้นในเรื่องของยาเสพติดติดตามนโยบายของรัฐบาลที่ทางผู้จัดเห็นว่าการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนน่าจะมีการลดปัญหายาเสพติดของเยาวชนได้ในระดับหนึ่ง การจัดตั้งเครือข่ายให้เยาวชนที่สนใจที่จะเข้ามาบวชบวชในการช่วยเหลืองานพระพุทธรูปศาสนา โดยคอยประสานงานกับสำนักงานเจ้าคณะอำเภอซึ่งมีพระเจ้าหน้าที่อยู่ประจำ เพื่อที่จะช่วยเป็นพระพี่เลี้ยงในการดำเนินงานในปีต่อไป ในวันข้างหน้า

ในส่วนของสื่อ ขณะที่หน่วยพื้นที่ที่มีการเริ่มพัฒนาจะปรับเปลี่ยนการถ่ายทอดโดยใช้สื่อที่ทันสมัยช่วยในการเรียนการสอน การถ่ายทอดกิจกรรม เช่น VDO CD SLIDE นิทาน ประสบการณ์จริง สื่อธรรมชาติ ซึ่งผู้ที่เข้าอบรมจะเข้าใจง่ายและสนใจว่าการอบรมแบบเดิม ที่พร่ำสอนกันมาช้านานและจะสร้างความแปลกใหม่ให้กับผู้เข้าอบรม ทำให้ไม่เกิดความเบื่อหน่าย ในส่วนของการบรรยาย วิทยากรที่จะมาถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เข้าอบรมจะเป็นทั้งพระสงฆ์และคฤหัสถ์ที่มีความรู้ความสามารถในด้านของวิชาที่จะบรรยาย นำวิถีชีวิต การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ปัญหาทางสังคม สิ่งที่ต้องอนุรักษ์และปรับปรุง เปลี่ยนแปลงและแก้ไข การอบรมแนวใหม่จะเข้ากับสภาพสังคมปัจจุบันที่ผู้ที่เข้ามาบวชมีวุฒิภาวะ การอบรมในช่วงของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนจึงทำให้ผู้เข้ารับการ อบรมได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ทั้งฝ่ายทางโลกที่มีวิทยากรจากหน่วยงานภายนอกมาบรรยายถ่ายทอดความรู้และทางธรรมก็จะมีพระวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถมาบรรยาย นำปฏิบัติ มีแนวคิดร่วมสมัย กล้าคิดกล้าแสดงออกมากขึ้นจากความเชื่อง่าย ๆ เป็นการทดลองด้วยตนเองก่อนถึงจะเชื่อ การสลับกิจกรรมระหว่างการฟังบรรยายกับการปฏิบัติจึงทำให้เด็กไม่เกิดอาการเบื่อหน่าย มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (๒๕๕๓) ยังได้ทบทวนบทบาทพระสงฆ์ในฐานะสื่อบุคคล ในงานวิจัย ๔ เรื่อง พบว่า สถาบันสงฆ์มีความสำคัญต่อชุมชน พระสงฆ์มีบทบาทกว้าง ตั้งแต่การพัฒนาจิตใจ ควบคุมไปกับ

การพัฒนาความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ความเป็นบุคคลที่ควรค่าแก่การเคารพ และการได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้าน ว่าเป็นผู้มีเมตตา สละทางโลก ไม่หวังกอบโกยเป็นคุณสมบัติที่ชาวบ้านต้องการ มากกว่าฐานะการศึกษา หรือความรู้

พื้นที่ดำเนินการแบ่งเป็น ๒ พื้นที่ คือ พื้นที่ประกอบพิธีและพื้นที่กระบวนการ

๑. พื้นที่ประกอบพิธี ส่วนใหญ่แล้วจะต้องมีพื้นที่ที่กว้างขวางพอที่จะบรรจุผู้ที่มาร่วมกิจกรรมและร่วมงานได้เป็นอย่างดี มีความร่มรื่นสามารถเป็นที่พักผ่อน สะดวกสบาย สะอาด อำนวยความสะดวกด้านบริการห้องน้ำ และในขณะเดียวกันสามารถที่จะเป็นที่ศึกษาเป็นแหล่งแห่งการเรียนรู้ควบคู่กันไปด้วย พื้นที่โดยภาพรวมแล้วเป็นพื้นที่ราบสะดวกต่อการเดินทางติดต่อกับหน่วยงานที่สนับสนุนเป็นพื้นที่ที่สำคัญมากสำหรับการพบปะของผู้ปกครองและลูกบุตร หน่วยอบรม หากหน่วยอบรมที่มีสถานที่พร้อมที่จะประกอบพิธีแล้วหรือสัปปายะ จะทำให้เกิดการเปรียบเทียบระหว่างหน่วยอบรมเล็กและหน่วยอบรมใหญ่ที่มีความพร้อมที่แตกต่างกันไปทำให้ผู้ปกครองที่เป็นญาติๆ มีความหวังที่จะนำบุตรหลานของตนเองมาบวชในโอกาสต่อไป หากหน่วยอบรมมีพื้นที่สำหรับให้ลูกบุตรที่บรรพชาแล้วได้ศึกษาตามธรรมชาติเช่น สวนรุกขชาติ สวนสมุนไพร แหล่งโบราณวัตถุ สถานที่ท่องเที่ยวฯ ก็จะทำให้กระบวนการอบรมไม่มีความจำเจเบื่อหน่ายในวิชาการเรียนการสอน หากมีสถานที่พร้อมแต่วิทยากรไม่พร้อมก็จะทำให้ไม่ได้สิ่งที่เป็นสาระประโยชน์ แต่จะได้เพียงแค่นันทนาการเท่านั้น

๒. พื้นที่กระบวนการ เป็นพื้นที่ที่มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญ บาลี หลังจากเสร็จสิ้นโครงการ จบหลักสูตรภาคฤดูร้อน ต่อไปจะเป็นกระบวนการอาศัยอยู่กับพื้นที่เดิมและจะต้องเข้าศึกษาในสถานศึกษาที่เป็นระบบ ซึ่งทางสถาบันการศึกษาจะต้องหาบุคลากรเข้ามาศึกษาเล่าเรียนต่อ เพื่อการบริหารการศึกษาที่เป็นระบบ ซึ่งบุคลากรส่วนใหญ่มีฐานะทางครอบครัวยากจน หรือปานกลาง อาศัยอยู่ตามเขาและชนบท ที่ไม่สะดวกต่อการเดินทางแต่ละวันเพื่อมาศึกษา ตลอดถึงเด็กที่ขาดการศึกษาไม่ต่อเนื่อง การจัดการบรรพชาสามเณรจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กยากจนได้มีโอกาสเข้ารับการการศึกษาที่สูงขึ้นทั้งสายสามัญและปริยัติธรรมเพื่อเป็นบุคลากรที่สำคัญในการช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่พุทธศาสนิกชนต่อไป เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ศรัทธาพุทธศาสนาได้ช่วยเหลือ ดูแล สนับสนุนกิจกรรมของศาสนาที่ตนเองเป็นผู้ที่เคยผ่านการบรรพชาจากสามเณรภาคฤดูร้อน ที่มีพระพี่เลี้ยง วิทยากรคอยอบรมพร่ำสอนจนเป็นบุคคลที่สังคมยอมรับนับถือ เป็นการตอบแทนคุณของศาสนาอีกอย่างหนึ่ง และเป็นการเกื้อกูลต่อผู้มีพระคุณ

งบประมาณ

งบประมาณที่ใช้ในการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนในเขตพื้นที่จังหวัดน่าน สามารถแยกออกเป็นประเภทตามเงื่อนไขได้ ดังนี้

- งบประมาณเดิมของทางวัดที่มีอยู่ ในกรณีที่บางพื้นที่จัดโครงการขึ้นมาเองไม่ได้ร่วมกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่น อันเนื่องมาจากการที่วัดดังกล่าวมีทุนไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของงบประมาณการจัดการคณะทำงาน สถานที่ ทุกอย่างพร้อมจึงดำเนินการเอง
- งบประมาณกองกลางของกิจกรรมที่เหลือจากการบวชสามเณรของคณะสงฆ์ โดยทั่วไปของกิจกรรมจะจัดกันเป็นในระดับอำเภอ ดังนั้นในแต่ละปีคณะสงฆ์ของแต่ละอำเภอจะมีการระดมทุนจากวัดในอำเภอเพื่อจัดเป็นกิจกรรมของอำเภอ วิทยากรที่จะมาให้ความรู้หรือพระพี่เลี้ยงก็เป็นบุคคลที่อยู่ในพื้นที่อำเภอ สถานที่ปฏิบัติธรรมในกรณีที่มีการจัดตั้งไปตามวัดต่างๆ ก็จะเป็นวัดภายในอำเภอ

- งบประมาณทางสังคม / ชุมชน / องค์กร งบประมาณในส่วนนี้จะออกมาในรูปของการบอกบุญไปตามหน่วยงานและองค์กรภายนอกต่าง ๆ ทั้งในส่วนที่เป็นทุนใช้ในการดำเนินการและบุคลากรของหน่วยงานหรือองค์กรนั้น ๆ ในการเป็นวิทยากรมาอบรมถวายความรู้ให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ
- งบประมาณจากทางกรมการศาสนา ทางกรมการศาสนาจะให้งบประมาณในการดำเนินงานโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมาให้ในแต่ละแห่งที่จัดโครงการ นอกจากจะเป็นงบประมาณแล้ว ทางกรมการศาสนายังได้อนุเคราะห์ในเรื่องของหลักสูตรที่ใช้ในการอบรมตลอดโครงการ โดยทางกรมการศาสนาเป็นผู้กำหนดเอง ประเด็นนี้จะแล้วแต่การนำไปประยุกต์ใช้ของแต่ละพื้นที่

จากทุกพื้นที่เมื่อมีการจัดโครงการก็จะบอกบุญแก่ศรัทธาประชาชนโดยทั่วไป และเสนอโครงการต่อองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ข้าราชการในพื้นที่ และพ่อค้า ประชาชน หากแต่หน่วยที่มีศักยภาพด้านการจัดแผนงบประมาณก็จะได้รับในส่วนที่เป็นงบประมาณและบุคลากรสนับสนุนจากองค์กรภายนอกอื่นๆ พอที่จะดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่บางครั้งก็มีอุปสรรคบ้าง เช่น ทุนมีแต่ไม่มีบุคลากรที่จะบวช ไม่มีวิทยากรที่จะดำเนินการ บางพื้นที่ไม่มีทุนแต่จำนวนบุคลากรที่ต้องการบวชมากจนไม่สามารถที่จะรับได้ ตรงจุดนี้จึงถือว่าเป็นปัญหาอย่างหนึ่งของการจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนในเขตจังหวัดน่าน ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตรงตามวัตถุประสงค์ของการจัดการบรรพชา คณะนักวิจัยจึงคิดว่า น่าจะมีการกระจายทุนทั้งในส่วนของทุนที่เป็นงบประมาณการจัดการ วิทยากร อบรมให้ความรู้ อาคารสถานที่พักอาศัย หรือมีการรวมกันจัด ในกรณีของบางแห่งที่มีงบแต่ไม่มีผู้บวชก็ควรที่จะมาเชื่อมกับที่ที่มีคนบวชมากจนไม่สามารถรับไหวด้วยว่างบประมาณไม่พอ

เด็กและเยาวชนที่เข้ามาบวช

เด็กและเยาวชนที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนสามารถแยกประเภทได้ ๒ ประเภท และมีปัญหาที่แตกต่างกัน คือ

๑. เด็กและเยาวชนที่เป็นชาวเขา เยาวชนกลุ่มนี้จะมีปัญหาตรงที่วิถีชีวิตจะแตกต่างจากชนพื้นราบ ไม่ได้มีแค่เพียงเผ่าเดียวหากแต่จะมีหลายเผ่าด้วยกัน เช่น เผ่าม้ง ถิ่น เผ่าไทลื้อ เด็กและเยาวชนที่เป็นชนกลุ่มน้อยจะมีความเชื่อ ศาสนา ภาษาที่ต่างกับชนพื้นราบ บางรูป/คนจะเรียนรู้ได้เร็วและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี กลุ่มนี้จะไม่มีปัญหาสำหรับพระที่เลี้ยง อีกประการหนึ่งบางรูป/คนอาจจะไม่ได้บวชด้วยศรัทธาที่อยากจะบวช หากแต่จะได้รับการชักชวนจากหน่วยอบรมหรือสถานศึกษาไปขอให้มาบวชเพื่อเรียนต่อ กลุ่มนี้จะเห็นความสำคัญของตนเองมากกว่าตัวกิจกรรม ดังนั้นเยาวชนกลุ่มนี้จึงไม่ค่อยให้ความสำคัญกับกิจกรรม ไม่ค่อยตั้งใจที่จะศึกษาและปฏิบัติธรรมตามกฎของโครงการสักเท่าใดนัก และจากการที่ไม่ได้บวชด้วยศรัทธาหมายถึงโดนชักชวนให้เข้ามาบวช ตรงจุดนี้จึงทำให้เกิดความคาดหวังจากผู้ปกครองที่เมื่อหน่วยงานหรือโรงเรียนได้ไปขอให้เข้ามาบวชแล้วจะต้องดูแลบุตรหลานของตนเองเป็นอย่างดี เหมือนอย่างที่ท่านเองได้เลี้ยงดูมา จึงมอบภาระในการดูแลทั้งหมดให้กับเจ้าอาวาสวัดที่บุตรของตนจะเข้าไปอาศัยอยู่ที่จะต้องเลี้ยงดู สนับสนุนให้ได้รับการศึกษาตามที่ผู้ปกครองต้องการ แต่อย่างไรก็ตามพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่เป็นชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ก็ไม่ได้มีพฤติกรรมเหมือนกันหมดทุกคนทุกกลุ่มอาจเป็นเพียงบางคน บางกลุ่ม หรือบางเผ่า เท่านั้น